

#048 Bárász Péter – Belarusz és az ottalvó KGB-ügynökök

Egy majdnem eltörölt nyelv, amely az irodalomban lelt menedékre.

(Az élet, meg minden podcaston 2022. április 2-án megjelent beszélgetés teljes leírata.)



Bárász Péter: „Ma valószínűleg nincs is olyan ismerősöm, aki szabadlábbon van, és ki merne menni az utcára tüntetni.” Fotó: Vörös Szabolcs

Bárász Péter évtizedek óta Belaruszban él, eredeti foglalkozását tekintve programozó matematikus, csak hogy beleszeretett a belarusz nyelvbe és kultúrába, így 60 évesen, ahogy mondani szokás, új karrierbe kezdett, műfordító lett, barátai pedig belarusz szerzők, akik nem éppen vannak kibékülve az országot uraló rezsimmel, és annak Moszkvát kiszolgáló politikájával. Mikor ezt a podcastot pár nappal ezelőtt rögzítettem, már hetek óta dúlt az ukrainai háború. Egy olyan háború, amelyben az orosz csapatok részben Belaruszból támadták meg az elszántan védekező Ukrajnát. Azt az Ukrajnát, amelyre most sokan, nagyon sokan vetik vigyázó szemüket, Belaruszban is. Mivel a napi eseményeket egy ilyen podcast nem tudja követni, a hadi helyzetről nem beszélgetünk, ám az ellenzékéről, a Belaruszban kiépült politikai rendszerről, annak abszurditásáról bőséggel esik majd szó ebben az epizódban. De persze mindenekelőtt a belarusz irodalomról, amely témába viszont nehéz úgy akár csak belekapni is, hogy ne tekintenénk át, legalább vázlatosan előtte az ország történelmét. Ebben az epizódban, tehát, Bárász Péterrel beszélgetek a lágerirodalomról, egy félholtra vert kortárs belarusz íróról, Petőfi Sándor tekintetéről, a kilengő és a szélén ragadó ingáról, az életről, meg mindenről.

T.Sz.T.: Kedves Péter, köszöntöm a műsorban, és nagyon örülök, hogy elfogadta a meghívást.

B.P.: Én pedig köszönöm szépen a meghívást, és köszöntöm azokat a hallgatókat, akik, remélem, hogy lesznek, ezt egyelőre nem lehet tudni, de majd ki fog derülni.

Biztos, hogy lesznek, az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy nem is kevesen. Én egy olyan kérdéssel kezdeném egyébként, és itt nagyon sok mindenről lesz szó, Belaruszról mindenképpen, és ehhez kapcsolódik az első, valószínűleg egy olyan kérdés, amit gyakran feltettek már önnek. Amikor én megnéztem ennek az országnak a nevét a helyesírási szótárban, ott az van, hogy Belorusz. Megnéztem az országot a Wikipédián, ott az van, hogy Fehéroroszország. Az ön blogjában, amit szintén szeretnék majd kiemelni, mert egy kitűnő blog. Ott következetesen az van, hogy Belarusz. Most akkor melyiket használjuk?

Hát, használjuk a Belaruszt. És azt is elmondom, hogy miért. Énnekem vesszőparipám az, hogy megpróbálom a magyar médiát rábeszélni, hogy ne használja. Tudom, hogy ez nem megy egyik pillanatról a másikra, de hogy minél kevesebbet használja, és végül szakadjon el a fehérorosz kifejezéstől. Elsősorban azért, egy ilyen morális szempontból. Belaruszt igazából nem lehet ma teljes mértékben független államnak tekinteni, és nagyon bántó a belarusz emberek számára. Én nem vagyok belarusz állampolgár, de oda tartozónak érzem magam, legalább félig, félig ide és félig oda. És amikor összemoszák az elnyomót, akit Oroszországnak hívnak, az elnyomottal, akit Belarusznak hívnak, akkor ez fáj. Más lapra tartozik, hogy nagyon kevés olyan belarusz

ember van, aki megérti ezt a szót vagy szóösszetételt, hogy fehérorosz, de sokkal több olyan van, aki megérti azt a szóösszetételt, mondjuk, németül, hogy Weißrussland.

Ez a dolognak csak egyik része. Van egy másik része is, ilyen, nem mondanám, hogy tudományos, féltudományos. Amikor én általános iskolába jártam, az nagyon-nagyon régen volt, '50-es és '60-as években, akkor mi úgy tanultuk, hogy tulajdonneveket nem fordítunk le. Tehát, hogy ha valaki úgy hívja magát, hogy Burkina Faso, akkor nem úgy mondjuk magyarul, hogy Becsületes Emberek, ha jól emlékszem a fordítására. Hanem úgy mondjuk magyarul, hogy Burkina Faso, jó, akkor még nem volt ilyen ország, akkor egészen másképp hívták, de most nem avval a történelemmel foglalkozunk. Ráadásul, ebben az esetben nem is arról van szó, hogy nem is csak arról van szó, hogy lefordították magyarra azt, amit nem kellett volna lefordítani, hanem arról, hogy rosszul fordították le magyarra. Sokan tanulták az iskolában, hogy mi az, hogy Leiter Jakab. Az a rossz fordításnak a mintapéldája, mikor Jákob létráját németből úgy fordították magyarra, hogy Leiter Jakab. Szóval a Belarusz az egy szóösszetétel, amiben a 'rusz' nem azt jelenti, hogy Oroszország, hanem azt jelenti, hogy Ruténia, nagyon nagy különbség van.

A fehér az stimmel egyébként?

Nem, a fehér se stimmel. A 'bela' az lehet fehér, lehet tiszta, lehet távoli, lehet nyugati, ha az óbelarusz, a középkori belarusz nyelvben az így hangzó szónak az akkor használatos jelentéseit vesszük figyelembe, akkor ez a négy jelentése volt. Lehet, hogy volt még több is, én többet nem tudok. Tehát, egyértelműen rossz a fordítás. És a kérdés nemcsak a fehéroroszlól szólt, hanem a beloruszlól is szólt. Itt sokkal egyszerűbb a helyzet, nem kell ilyen sokáig tagolni. A beloruszt o-val a magyar nyelv az oroszból veszi át. Ez önmagában véve furcsa, nem jó, de önmagában véve nem elítélendő. Csak én megmagyarázom, hogy miért nem o van ott, hanem a, azon egyszerű oknál fogva, hogy a belarusz nyelv nem ismeri a hangsúlytalan o-t. Tehát, olyan nincs, ha ez a szótag hangsúlytalan, akkor a. Azt meg csak nem mondjuk, hogy Belórusz. Hát ezért Belarusz!

[00:09:20]

Na most, szerintem Magyarországon nemcsak az ország elnevezésével vannak itt problémák, hanem azt veszem észre, és ezt saját példámból is így veszem észre, hogy ha egy kicsit keletebbre megyünk, tehát, hogy ha már nem a szlovákokról, lengyelekről, horvátokról van szó, akkor kezdjük összezavarni, hogy, na most, mi a különbség az egyes szláv népek között. A nyelv felől megközelítve kérdezem ezért, mert valószínűleg nagyon sokan feltennék ezt a kérdést, hogy maga a belarusz nyelv és az orosz nyelv is egy egészen más tézta?

Hát, az egészen más, az nem stimmel. Először is egy nyelvcsalád. És valóban egy orosz ember, ha belarusz beszélgetést hallgat, akkor tudja, hogy miről van szó. Érti, hogy miről van szó, intelligenciaszinttől függ, hogy mennyire érti, hogy hány százalékát érti, de mindenképpen érti, hogy miről van szó. Ezek a nyelvek egy nyelvcsaládnak nem túl távoli elemei, de maga a belarusz nyelv, ha a keleti szláv nyelvcsaládban el akarom helyezni, akkor sokkal, de sokkal közelebb áll a lengyelhez, kicsikét az ukránhoz, és jóval messzebb van az orosztól, mint ettől a két nyelvtől. Erre van egy csomó iskolapélda. Volt egy csodálatos Szergej Grohovszkij nevű költő, aki játékból írt egy csomó olyan belarusz verset, amiből belaruszul nem tudó orosz ember nem ért egy mukkot sem. De jó, persze, ő ezt játékból, úgy válogatta össze a szavakat, de össze lehetett válogatni így egy 20-30-40 soros verset, hogy nincs benne egyetlenegy olyan szó se, még a kötőszavak is olyanok, hogy ne egyezzenek meg. Grohovszkij egyébként nem véletlenül játszott ilyet, mert összesen 22 évet volt szovjet lágerben, tehát, volt miért fölgyülemlenie benne annak, ami fölgyülemllett.

A lágerirodalomról még biztos lesz szó, de említett még egy elnevezést, a rutént. Akkor most a belarusznak mi a köze ehhez?

Volt egy olyan államalakulat, hogy Kijevi Rusz. Mindannyian, nem Gogol köpönyegéből, hanem a Kijevi Ruszból keltünk ki. Az 1000-es évek környékén keresztelték meg. Több lépésben, de egy lépést szoktunk csak megemlíteni, keresztelték meg ezt az egész Kijevi Rusz államalakulatot, amiből aztán az évszázadok során vált három különböző államalakulat. De ne gondoljuk azt, hogy akkor, ezer-valahányszáz évvel ezelőtt az az egész lakosság, mert az már akkor is, most nem mondok számokat, mert nem tudom, hogy hányan laktak Kijevi Ruszban.

De ezek elég sok nyelven beszéltek már akkor is. A leginkább az akkori nyelvre talán az óegyházi szláv nyelv, vagy az egyházi ószláv nyelv, ezt különböző emberek különbözőképpen mondják, talán az hasonlít, mert az arrafelé divatos, idézőjelben, nem akarom evvel a csúnya szóval mondani, vallás, az a pravoszláv, úgy hívjuk, hogy ortodox pravoszláv vallás. Na most, ebben az ortodoxiában benne van az is, hogy a vallási nyelvhasználatban nagyon ragaszkodnak a régi kifejezésekhez. Tehát, mint hogyha úgy imádkoznának, hogy: látjátuk feleim, szümtükkel, mik vogymuk. Ezt ma már nem mindenki érti meg. Na most, ott is van egy ugyanilyen.

Tehát, a pravoszláv egyházban a mai napig a liturgiának ez a nyelve.

Ez a nyelve. Így van.

Na, akkor a rutén ezek szerint az belarusz nyelvnek mondható?

Nem, nem. A ruténnek utódja, az ukrán is, a belarusz is, a ruszin is, a gucul, az nem igazán nyelv, ez ugyanott van azon a környéken, a mai Ukrajnában, ezek már a hegyvidékieket hívják, az egy torzult, arra sokkal erősebb hatással van a román.

Ahogy olvastam Belarusszia történetét, vagy Belarusz történetét, az feltűnt viszont, hogy államisággal már viszonylag régen rendelkezett, csak nem úgy hívták, hanem úgy, hogy Litván Nagyfejedelemség.

Igen, mindmáig az öntudatos belaruszoknak a nyugati fele nagyon gyakran úgy hívja magát, most tessék figyelni, hogy litvin, litvin. Nekem van egy csomó ismerősöm, van kevés ismerősöm, akinek a vezetékeve Litvin. Ez körülbelül olyan, mintha Magyarországon valakinek az lenne a vezetékeve, hogy Magyar, van ilyenből untig elég, de ennél sokkal több, aki nemzetiségeként, származásaként büszkén azt mondja, hogy ő litvin. Nem lenne semmi baj ezzel a Litván Nagyfejedelemség kifejezéssel, ha nem létezne egy szomszéd ország, amit ma úgy hívnak, hogy Litvánia. Belaruszul egyébként most már nem is mondjuk Litvániának, gyakorlatilag, hanem Litvániának az endonimiáját, a saját nevét, ők úgy mondják magukat, hogy Lietuva, és mi is úgy mondjuk őket, hogy Lietuva, vagy Letuva, egy picit, a belarusz nyelv nem szeret sem magánhangzó-, sem mássalhangzó-torlódást, tehát, leegyszerűsítjük, nem Lietuva, hanem Letuva, egy lágy l-lel.

[00:15:20]

Merthogy a Litván Nagyfejedelemségben legfőképpen belaruszul beszéltek.

Bizony, a Litván Nagyfejedelemség sok-sok évszázados bonyolult története. Gyakorlatilag mindig a belarusz, illetve óbelarusz nyelvű lakosság volt többségben, és a litvin, vagy zsmuggy?, zsamojty ?, vagy szamogitiai, mert emberekről beszélünk, mindig kisebbségben voltak, mindig is 10% alatt voltak. A szamogitiaiak, akik mondjuk, a mai tősgyökeres litvánoknak az elődjai, azok 2-3%-on belül voltak mindig, de a Litván Nagyfejedelemség az mindig is egy rendkívül, vallásilag, nyelvileg, népességileg mindenben egy rendkívül toleráns nép és államalakulat volt, egészen addig, ameddig erősen el nem kezdték nyomni különböző oldalakról, ami természetesen valamilyen nemzeti mozgásnak, öntudatnak ad egy löketet. De amúgy ez mindig egy rendkívül toleráns nép és államalakulat volt, csak mi egy olyan területen vagyunk, ahol "forr a világ bús tengere, oh belarusz", elnézést Berzsenyitől, és ezért keletkeznek ebből problémák.

Hogy bonyolítsam itt a dolgot, hogy magyarok számára ez egy távoli országnak tűnik, vagy történelmi vidéknek, ez a Litván Nagyfejedelemség. De ha jól emlékszem, volt egy közös uralkodónk is, tehát, nagyon is volt hozzá közünk.

Sőt, igazándiból nem is egy közös uralkodónk volt, tehát, nem csak Báthory volt. Mondjuk Báthory nem volt magyar uralkodó, Báthory erdélyi fejedelem volt, és litván nagyfejedelem volt, és lengyel király volt. Azért ha már kiejtettük Báthory nevét, akkor mondjuk el, hogy Báthory összesen volt harminc nem tudom hány litván nagyfejedelem közül az egyik, mindmáig legnagyobb tiszteletnek örvendő uralkodó. Nem utolsósorban azért, mert tényleg úgy uralkodott, itt nem kell egy kicsit mesebeli típusú Mátyás királyra gondolni, hanem arra kell gondolni, hogy egy rendkívül ügyes hadvezér, egy jó politikus, aki ki tudott békülni ott, ahol ki kellett békülni, és össze tudott veszni ott, ahol össze kellett veszni. A belaruszok szent városát, Polockot, 1579-ben ő szabadította fel, kitől? Hát Rettegett Ivántól. Már ebből is kiderül, hogy azért ez a belarusz–oroszlenségeskedés, ez nem tegnapi eredetű és nem is tegnapelőtti. De hát Báthory esete sem perszónálunió. Perszónálunió Erdély és Belarusz között, nem pedig Magyarország és Belarusz között. De azért voltak ottan közös uralkodói ágak, a Jagellók, Ulászló.

Azért nem mondok hozzá számot, mert másképp számozzák magyarul, mint lengyelül. De körülbelül a XII. század végétől, XIII. század elejétől számítjuk a Litván Nagyfejedelemség történetét. És ezt az államalakulatot, ezt úgy kell elképzelni, hogy egy hatalmas nagy valami volt a Balti-tengertől a Fekete-tengerig, nem olyan hosszú ideig élt el, csak olyan 80-85 évig volt olyan, hogy északon is tenger mosta, meg délen is tenger mosta, tehát, ez nem egy kicsi vacak kis állam, mint a mai Belarusz a 9-10 milliójával, hanem ez egy nagyon komoly államalakulat. A középkorban nem érdemes milliókkal mérni, mert egészen más volt a lakott területek lakottsági sűrűsége, de területben igenis érdemes mérni.

Na, és akkor vissza, hogy a XII. század végétől 1795-ig, amikor is az történt, amit a magyar történelemkönyvekben úgy tanulunk, hogy Lengyelország harmadik újrafelosztása. De ez egy rövidített név. Az igazi neve az, hogy a Lengyel–Litván Unió harmadik újrafelosztása. Az első kettő sem sok évvel azelőtt volt, tehát, az is a XVIII. század, 1766. az első, és '95 az utolsó, amikor végleg Nagy Katalin cárnő fennhatósága alá került az az egész terület, ahol ma Belarusz van, és Lengyelországnak, ami perszónálunióban élt addig a Litván Nagyfejedelemséggel, szintén, hát fele, kisebbik fele, nagyobbik fele, a Monarchia és Oroszország fennhatósága alá került.

[00:20:30]

Ezek szerint, tehát, hogy ez egy régtől létező államalakulat volt, egészen a XIX. század elejéig, ha itt egyszerűsítek. És mégis itt azt mondta egy interjúban, hogy 35 év alatt valóban nagyon sok minden rám ragadhatott volna a belarusz nyelvből, ha lenne akár egyetlenegy ember is az utcán, aki belaruszul beszél, de nincs. Akkor ez hogy állt elő, ez a helyzet?

Először is hadd mondjam, hogy ma már van. A XIV. században, 1370 valahány. Ettől a dátumtól ezt úgy hívják, hogy krevai unió. A krevai uniótól származik a lengyel–litván perszonálunió. Innen mondjuk, lengyelül azt, hogy ?, amivel lehet hallani a *respublicát*, a két államnak a szövetsége. Azért az még egy jó ideig tartott, a jó idő az körülbelül egy olyan 150-180 év, míg a lengyelek, hogy úgy mondjam, idézőjelben, észrevették, hogy mennyivel nagyobb erőt képviselnek, mint a belaruszok, mert a Litván Nagyfejedelemség az alapjában véve egy belarusz államalakulat. És körülbelül innen kezdődik a belarusz nyelv lengyel oldalról való elnyomása. Tehát, ez a XVII. század, XVII. század. Ez azért fontos, és nemcsak azért történt ez így, merthogy a lengyelek nem jöttek azonnal rá, hogy ők ebben az államalakulatban az erő képviselői tudnak lenni, hanem azért is, mert nem volt addig fejlett könyvnyomtatás.

A beszélt nyelvre kihatni nagyon-nagyon nehéz lehet, mindjárt el fogunk oda is jutni, de nagyon-nagyon nehéz. Az írott nyelvre sokkal egyszerűbb. Meg lehet tiltani egy nyelv használatát. Egyszerűen lehet nem gyártani betűkészletet, elkobozni az illető nyelven készült ilyen-olyan irodalmat, ebben van nekünk is tapasztalatunk, és a világ minden országának valószínűleg. A belarusz nyelv az nagyon jól megszokta, ha így mondhatnám, hogy a belarusz irodalmi nyelv, nagyon jól megszokta a kisebbségi jogállását. De ez még önmagában nem lett volna olyan nagyon-nagyon borzasztó, ha nem jön a fent említett 1795., illetve a XVIII. század második fele, amikor a lengyel–litván államalakulat gyakorlatilag irányíthatatlanná vált, nem utolsósorban a *liberum veto* intézménye miatt, amikor bárki bármit megvétózhatott, és hát, ezt a mai világban is látjuk, hogy mi történik, ahol vétójog van, ott nincsenek döntések.

Ez a szejm, a lengyel törvényhozás, nemesi törvényhozásban volt egy ilyen mozzanat, hogy ha egyetlenegy képviselő ellene szavazott valaminek, akkor már nem lehetett átvinni a döntést, mert 100%-os egyetértés szükségeltetett ehhez. Ez nem tudom, milyen örült ötlet egyébként.

De ez az örült ötlet működik ma az ENSZ-ben, a Biztonsági Tanácsban. Idézőjelben azt mondanám, hogy szerencse, hogy nem mindenkinek van vétójoga, de az, hogy az öt állandó tagnak vétójoga van, az elég jól meg tudja bénítani az egész dolognak a működését mindmáig. Csak azt akarom mondani, hogy végül is ez nem egy szokatlan dolog, csak egy rendkívül hátráltató. Egy fék mindenben, abban is, ami rossz lenne, de abban is, ami haladó tudna lenni.

[00:24:40]

Tehát, ez gyakorlatilag azért a Lengyel–Litván Uniónak a bukását jelentette, hogy nem tudtak semmibe dönteni.

Igen. Igen, ennek volt, jó, történészek ezt még nagyon-nagyon finomítanak, még sok mindent hozzátennének, én nem vagyok történész, én egy Belaruszban élő, és a belarusz történelmet, irodalmat nagyon szerető és valamennyire ismerő ember vagyok, de magánember. Szó, ami

szó, oda jutottunk, hogy a XVIII. század végén felbomlott az államalakulat, ami önmagában véve nem biztos, hogy olyan nagyon lenne borzasztó, ha nem egy rendkívül erős kezű, és orosz szempontból pozitív II. Katalin vagy Nagy Katalin cárnő hatalma alá kerül az egész, aki viszont véres kézzel irtott mindent, ami belarusz.

Tehát, ott elkezdődött egy nagyon erőszakos oroszosítás, azt mondhatjuk.

Igen. De később, két évtized múlva, nem sok, két évtized múlva kiderült, hogy még annak a nagy Oroszországnak sincs annyi ereje, hogy egyszerre két országot nyomjon el ugyanabban a régióban, úgyhogy a lengyelt elengedte. A lengyelt elengedte. 1830-ban volt egy lengyel–belarusz oroszellenes felkelés, aminek ebből a szempontból akkor azt mondhatnám, hogy a fele győzelmet aratott, a másik fele pedig megveretett. És attól a pillanattól fogva, azért ez nem '30-tól, kicsit korábban kezdődött, attól a pillanattól fogva a belarusz irodalom részint áttért a lengyel nyelvre, mert a lengyel engedélyezetté vált a tiltottból.

Tehát, Lengyelországnak az a része, amit az Orosz Birodalom felügyelt, az továbbra is része maradt, de a nyelvhasználatot ott engedtek a lengyeleknek.

Igen, mondjuk úgy, hogy szemet hunytak fölötte. Szemet hunytak fölötte, és aztán már tényleg engedélyezték, és itt meg kell mondani őszintén, a belarusz nép, erről már beszéltem egy pár szót, majd még vissza kéne térni, egy rendkívül toleráns, béketűrő nép. A lengyel nacionalizmus az meg mindig erős volt, és tessék ma ránézni a térképre, és akkor rögtön lehet látni, hogy hogy reagálnak a lengyelek mindenre, bármire, ami akár egy picikét is tudná sérteni az ő nemzeti érdekeiket. A belaruszok sokkal béketűrőbbek, ez is lehetett az egyik oka, az, hogy a lengyeleket miért engedték el.

És ez is adott egy pici kibúvót a belarusz kultúrának, oly módon, hogy átállhatott a belarusz intelligencia, vagy a lengyel nyelv használatára, ez a két nyelv, mint mondtam volt, nagyon közel áll egymáshoz, két különböző nyelv, de nagyon közel áll egymáshoz, vagy volt egy másik verzió is, a belarusz nyelvnek több írásmódja van. Három, ha akarom, akkor még többet is össze tudok szedni, de legyen egyelőre három, amit úgy nagyjából mindenki valószínűleg sejt, egy cirill betűs írásmód, de van egy latin betűs írásmód is, ami akkor a XIX. században kapott erősen életre, pontosan azért, mert ez egy olyan kibúvó volt, hogy írok belaruszul, ezt leírom latin betűs írásmóddal, és miután az orosz cenzor az oroszon kívül nem tud semmilyen más nyelvet, meglátja a latin betűs írásmódot, azt gondolja, hogy ez lengyelül van, rárakja a nagy pecsétet, és már mehet is.

Tehát, ez egy ilyen remek kibúvó volt, és a XIX. századi belarusz irodalomnak egy tekintélyes része íródott lengyelül, egy másik része íródott latin betűs belaruszul, és egy icike-picike, nem is tudom, hogy százalékban mérhető-e, amit cirill betűsen írtak, gyakorlatilag az, amit kézzel írtak. Mert nyomdai kapacitás cirill betűs írásra nem volt.

Tehát, ez az évtizedekig, vagy évszázadokig tartó orosz uralom, legalábbis nem tett jót a belarusz nyelvhasználatnak. Ha jól érzékelem itt az elmondásból.

Igen. Hosszasan beszéltem, és még mindig csak odáig jutottam el, hát mondjuk, hogy kezdődik a XX. század. A XX. század eleje, I. világháború előtt, közben, után. Akkor ebben az egész kelet-európai világban volt számos ilyen önállósulási, felszabadulási, szabadság mozgalom, mást ne mondjunk: Magyar Tanácsköztársaság. Belarusz Tanácsköztársaság is volt. Sőt, a Belarusz Tanácsköztársaság nem 100 napot élt, hanem csaknem 400-at. Azért ez már valami. Úgy hívták, hogy Belarusz Népköztársaság. Német protektorátus volt, de Németország szemet hunyt rá.

[00:30:10]

Ez egy népköztársaság volt, olyan, mint a Tanácsköztársaság nálunk, de Németországnak érdekében állt, hogy az ott létezzen, mert felszabadult az orosz befolyás alól.

Igen, mert lehetett látni, már lehetett látni, hogy az orosz történelem az valamerre nem arra akar menni, amit mi nagyon szeretnénk, és hogyha ennek van legalább egy kicsi ellensúlya, már az is jó. Aztán ezt a Belarusz Népköztársaságot emigrációba kényszerítették. Mindmáig él az emigráns belarusz kormány, most Kanadában éppen.

Tehát, 1918. vagy '20, nem tudom, mi ez az időpont. '18-'19 óta létezik egy emigráns belarusz kormány. Jelenleg Kanadában. De hogy tovább bonyolítsam, én itt azt írtam ki, hogy a 2020-as vagy '21-es választás, nem tudom, mikor volt, '20-ban. Puskáznom kell, mert soha nem tudtam kimondani a nevét. Cihanouszkaja, jól mondom?

Cihanouszkaja, igen.

Cihanouszkaja, aki most Lengyelországban van, Varsóban, ha jól emlékszem.

Inkább többet van Litvániában, mint Lengyelországban, de igen.

De mintha ő is jogot formálna arra, hogy ő a legális vezetője Belarusznak.

Nem, ez nem egészen van így. Inkább úgy mondanám, hogy ha mondhatom többes szám első személyben. Nem igazán mondhatom, mert azért én egy külföldi vagyok. De többes szám első személyben úgy hangzik, hogy mi, a belarusz ellenzék, próbálunk jogot formálni az ő számára ahhoz, hogy ő az állam vezetőjének tekinthesse magát. Pontosan tudjuk, hogy messze sokkal több szavazatot szerzett, de valószínűleg 80%, vagy 75% szavazat volt az övé, és 2-3% volt a Lukasenkáé, ezt soha senki nem fogja tudni megállapítani, mert van egy csomó szavazólap,

amit egyszerűen elégettek, megsemmisítettek, aztán van, amit kicsempészték, aztán stb. Tehát, nincs mit újraszámolni, egyszerűen nincs meg az az objektum, amit számolni lehet. De, igen.

Erre még majd visszatérünk, csak azért ugrott be ez nekem, mert nagyon érdekes, hogy '18-'19-től van egy emigráns kormány, aztán van egy ellenzéki vezető, aki, annyit azért elmondhatunk, aki nem ismeri el a jelenlegi Belarusz elnöknek a választási győzelmét, tehát, valamilyen formán jogot formál arra, hogy ő győzött a választáson. De visszatérnék itt akkor az 1920-as évekre, tehát, ha nagyon leegyszerűsítem, az történt, hogy megszűnt ez a német protektorátus alatt álló Tanácsköztársaság, és a Szovjetunió része lett Belarusz.

Jogilag, ugye, a Szovjetunió 1924-től van, de a név itt nem igazán játszik szerepet. Kirov vezetésével bejött a Szovjetunió, elfoglalta, amit el lehetett és amit el kellett foglalni, és ettől a pillanattól kezdve datálódik a szovjet rendszerhez tartozás. Na most, annak idején a lenini program, az meghirdetett fennhangon a nemzetiségek számára egy önrendelkezést, egy önállóságot, amit egy x ideig a szovjet rendszer pártolt, támogatott, de legalábbis megtűrt. Na, ez legalább a megtűrt volt, de még a támogatott is lehetett, és nem volt a tiltott. Aztán nem az a lényeg, hogy meghalt Lenin, hanem az, hogy megerősödött a sztálinista rendszer, ezt körülbelül '30-tól számítjuk Belaruszban, amikor a mindmáig valószínűleg egyes számú legnagyobb belarusz költő, Janka Kupala még öngyilkossági kísérletet is elkövetett, mert nem bírta elviselni azt a nyomást, ami rá nehezedett. Aztán ez egy bonyolult történet, de '30-tól, körülbelül '30-tól kezdődik a rendkívül kemény elnyomása Belarusznak szovjet részről.

Ez a nyelvi elnyomást is jelenti.

Nem, ez a nyelvi elnyomást is, bocsánat, nem hallottam az ist. Igen, a nyelvi elnyomást is jelenti, de benne van a '37 is. '37 október 17-ről 18-ra virradó éjszaka a belarusz értelmiség 127 prominensét végezték ki, egy éjszaka alatt, de ez csak a kicsúcsosodása a dolognak, és érthető.

[00:34:56]

Ez tulajdonképpen a belarusz értelmiségnek a lefejezését jelenti.

Igen, igen. Pontosan így van, pontosan így van. Ettől a pillanattól kezdve egyre erősebb és erősebb, '30-tól kezdve egyre erősebb és erősebb a belarusz öntudat és a belarusz nyelv elnyomása, olyannyira, hogy '32-ben, azt hiszem, kijött az új belarusz nyelvtan. Nyelvtankönyv, helyesírási szabályzat. Ami, ahol csak lehetett, meg ahol nem lehetett, ott is, a belarusz nyelvtani szabályokat az oroszhoz idomította, sőt, magát a szókészletet is egy legalább 20-25%-ban, a hivatalosan használt szókészletet is pontosan az oroszhoz idomította, ami a szókészletet illeti, ez már nem is idomítás, hanem egyszerű átvétele.

Tehát, tulajdonképpen ennek az volt a célja, hogy összemossák a két nyelvet.

Igen, ezért vagyok én többek között a fehérorosz kifejezés ellensége. A történelemben még mindig nem jutottunk el 2020-ig vagy 2022-ig. A sztálini idők után megint volt egy kis, egy hruscsovi enyhülés. '50-es, inkább '60-as évek. Sztálin '53-ban halt, míg Hruscsov valamennyire megerősödött, '60-as évek, aztán Hruscsov után sokkal kevesebb belpolitika volt, jó, minden, minden SZKP-ellenes gondolatot el kellett fojtani, de más nem volt érdekes, tehát, akkor lehetett valamennyi.

SZKP, a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottsága, ez volt a fő döntéshozó, a birodalom fő döntéshozó szerve.

Én most a Szovjetunió Kommunista Pártjára gondoltam, de igen, annak a Központi Bizottsága, és annak volt a Hruscsov az első titkára, a Brezsnyev már főtitkára, és azóta a főtitkárai szoktak lenni egészen Gorbacsovig, akinek az érájának a végén megszűnt a párt, mint olyan. Ezekben az időkben nem volt olyan nagyon komoly, komolyan elnyomva a belarusz kultúra és a belarusz nyelv. Arra vigyázott a hatalom, hogy igen, engedjük a belarusz kultúrát, de nem többet, nem engedjük a belarusz öntudat fejlődését, szabad belaruszul írni, de nem szabad belarusz nacionalistának lenni.

Márpedig, hogy ha valaki az oroszokra egy rossz szót szól, akkor az belarusz nacionalizmus. Na, ezt nem, de ha le akarod írni, hogy hogy élnek a belarusz mocsárvidéken, márpedig belarusznak egy jelentős százaléka mocsárvidék, és úgy hívnak téged, hogy Ivan Melezh, nagy belarusz író, akkor nyugodtan írad. Nyugodtan írad, gyönyörű belarusz nyelven. Úgyse olvassa senki, mert kevesen tudnak belaruszul.

Tehát, ez a nyelvi elnyomás, vagy a korábbi nyelvi elnyomás annyira jól sikerült, hogy ha jól emlékszem, ön említette, vagy egy korábbi interjúban, vagy a blogján írta ezt, most megmondom őszintén, nem tudom, hogy elérkezett egy olyan pont, amikor a 10 milliós Belaruszban 4-5 ezer ember maradt...

...aki aktívan használta a belaruszt. Azért az a helyzet, hogy aki járt iskolába Belaruszban, és odafigyelt, most nem tudom pontosan megmondani, hogy hányig, az megérti a belaruszt, mert azért az iskolában tanultak belaruszul. Megérti a belaruszt, de nem tud beszélni. Énnekem elég sok ismerősöm van azon a környéken, de csak azok az ismerőseim olyanok, akikkel tudok belaruszul beszélgetni, akikkel már mint irodalmár ismerkedtem meg, nem is általában az értelmiségi körök, hanem konkrétan az irodalmár körök, akiknek az instrumentuma a nyelv.

Ez nem azt jelenti, hogy a kis falvakban beszélnek, hanem ez egy ilyen magas irodalmi nyelv lett, amin írni, és az értelmiség, a csúcsértelmiség, kommunikálni. Hát, hogy lehet mondani? Nekik így illene?

A helyzet a következő. Nagyon sokan gondolják úgy, hogy vidéken, kis falukban él és fejlődik ez a nyelv. Ez féligazság, és azért féligazság, mert ezekben a kis településeken, kis falukban, még akár kisvárosokban is, az a nyelv, amit használnak, nem az a baj, hogy nem a belarusz irodalmi nyelv. Hiszen magyar nyelvből is van irodalmi és van köznyelv. És ezek jól kommunikálnak egymással, megértjük egymást, de azért ez két különböző nyelv, nem vagyok nyelvész, nem akarok mélyen belemenni. Az a baj, hogy ezek a vidéken alkalmazott nyelvek, ezek nem belarusz nyelvek, hanem keverék nyelvek. Az ukrán határhoz közel ukránnal keverék, az orosz határhoz közel oroszul keverék, a lengyel határhoz közel lengyel, és tiszta belarusz nyelv, légyen az akár csak konyhanyelv, majdhogynem nem létezik. Az egyetlen dolog, ami tényleg a belarusz nyelvet tudja fejleszteni, az az irodalom. Sajnos. Márpedig irodalmárból nem olyan nagyon sok van.

[00:40:32]

Nekem úgy rémlik, hogy azt is írta, hogy ez a helyzet változóban van. Hogy ez azt jelenti, hogy folyamatosan tanulnak az emberek, és folyamatosan egyre több ember beszéli ezt a nyelvet?

Igen, 2020 óta népszerűvé vált a belarusz nyelv. Nagyon sokan úgy gondolják, hogy legalább ennyit, vagy evvel kezdve, de tegyük valamit. Azelőtt az egy csodabogár volt, aki megszólalt belaruszul. Most, mondom, ez nem így van, de Bresztben senki sem beszél belaruszul. Nem igaz, mert van néhány irodalmár, akik időnként egymás között is belaruszul beszélnek, de amikor én fölívom, és belaruszul beszélek, akkor ő oroszul válaszol. Tehát, még az irodalmár se föltétlenül.

Ez nagyon érdekes, mert nálunk nagyon egybeforrt a nyelv és a nemzettudat, de ha nyugatabbra megyünk, akkor például az íreknél látjuk azt, hogy angolul beszél, de attól még írnek érzi magát. Ez gondolom akkor a belaruszoknál is így van, hogy hiába beszél oroszul, a nemzettudata az belarusz.

Persze, persze. Az ír példa az egy nagyon jó, azt én rendszeresen föl is szoktam hozni, az ugyanúgy egy idegen elnyomás. Ugyanúgy egy idegen elnyomás, hogy úgy mondjam, az a szerencsájuk, hogy egy sokkal civilizáltabb világban élnek.

És arra lát egyébként esélyt, hogy a belarusz nyelv az visszatérjen, és újra tömeges használata legyen? Mert én nem értek hozzá, de mintha az ukránoknál ezt láttam volna.

Az ukrán nyelvet szintén elnyomták, a szovjet rendszer. De sohasem annyira. Az ukrán nemzeti öntudat az mindig is harcos volt. Bohdan Hmelnickij, aki 1649-ben írta alá a perejaszlavi békét az oroszokkal, és egyesítette a két országot. XVII. század. Őt egyesek már akkor is hősnak tekintették, és mások már akkor is árulónak tekintették. Amikor most konkrétan az Oroszország

által Ukrajna ellen indított háború idején mondogatták többen, sok nyelven azt a viccet, hogy 1991 óta senkinek nem sikerült egyesítenie az ukrán társadalmat, csak Putyinnak, akkor én erre azt szoktam mondani, hogy nem jó, mert nem '91 óta, hanem a XVII. század, Hmelnickij óta.

Tulajdonképpen ebben a háborúban született meg az új ukrán nemzet, vagy a nemzeti egység valamelyest?

Igen, igen, ez a katasztrófa, ez a helyzet ráébresztette a lakosságnak az óriási tömegét arra, hogy közös ellenségünk van, anyanyelvünktől függetlenül, és ez egyesíti. Ez egyébként némileg hasonlít arra, amiről már beszéltem, hogy egyre több, fokozódik a belarusz társadalomnak, a belarusz társadalomnak egyrészt az a rétege is nő, és másrészt a Putyin megvetése és a putyinizmus gyűlölete, az is egyre erősebb, csak nem annyira, mint az ukránoknál, mert nem olyan harcias a nemzet.

[00:44:26]

De a belaruszoknak meg ott van 2020-21., az gondolom, katalizálta ezt a folyamatot.

Az egy nagyon erős katalizátor, de hát, ez a folyamat ez nem 2020-ban kezdődött, amióta, '94 óta, de nem '94 óta, hanem 1919 óta. És volt egy négyéves szünet, nem is négy, három és fél. Rendszerváltástól, bocsánat, rendszerváltozástól, ragaszkodom hozzá, nem volt rendszerváltás, nem váltotta ezt a rendszert senki, sem Magyarországon, Belaruszban nem is változott. De Magyarországon sem váltotta senki. Az ölünkbe hullott, ez a baj. Nem kellett harcolni érte.

Szerintem most érkezett el az a pillanat, amikor tudunk annyit most a belaruszról és a belarusz nyelvről, vagy az átlaghallgató, aki minket hallgatott, hogy rátérünk arra, hogy ön miért él Belaruszban, mert itt most lesz fogalmunk arról, hogy a világnak melyik tájékán vagyunk, és kb. milyen történelemmel rendelkező országról beszélünk. Hogy került ön oda?

Hát, ez igazándiból magánügy, de hozzátartozik szervesen a dologhoz. A dolog pofon egyszerű, én matematikus vagyok, és amikor én egyetemre jártam, akkor a világ egyik legjobb egyeteme, matematikusképzés szempontjából a Leningrádi Egyetem volt, és én Leningrádban jártam egyetemre. És hát, az embereknek egy jelentős része akkor eszmél, amikor egyetemista korában van. Ez az eszmélés, ez nem föltétlenül csak eszmélés, hanem lehet például nősülés is. Na, ez történt velem.

Ön azt írta a feleségéről, vagy azt nyilatkozta egy korábbi interjúban, hogy: én nem vagyok normális, és bizonyos értelemben gyermekeim anyja sem az. Ezt hogy értette?

Az, hogy én miért nem vagyok normális, az szerintem már részint ki is derült. Hogy ő miért nem normális? Azért, mert amikor mi egyetemre jártunk, akkor mi, magyar srácok, de nem csak a magyarok, NDK-s.

Ez mikor volt egyébként? Csak hogy el tudjuk helyezni.

'68-tól '74-ig jártam egyetemre. Az ott tanuló külföldi srácok a szó legszorosabb értelmében fogadásokat kötöttünk azokra a csajokra, akik velünk egy kollégiumban laktak, vagy egy évfolyamra jártak, vagy másik évfolyamra, de egy egyetemre jártunk, és láttuk őket nap mint nap, hogy ő fog magának halászni egy külföldi srácot, és férjhez megy, és ő is, és ő is, és ő is. Az én gyermekeim édesanyja, az pedig, amikor szóba került az, hogy esetleg házasodjunk össze, akkor azt mondta, hogy igen, de a Szovjetunióban maradunk. Mindenki menekült abból a Szovjetunióból.

Tehát, az akkori diáklányok körében azért voltak népszerűek a külföldi diákok, mert így tudtak volna meglépni a Szovjetunióból?

Nem merem állítani, hogy mindegyik, de hogy nagy részük, az igen, pontosan így van. És ő pedig pont fordítva volt. Ő pedig pont fordítva volt, és akkor vissza kell térni arra, hogy az ember egyetemista korában eszmél, én jól éreztem magam abban a Szovjetunióban.

Abban a Szovjetunióban, amiből a beloruszok közül, belaruszok közül sokan menekülni szerettek volna.

Igen.

De akkor miért érezte ön jól magát ott?

Hát, jó társaságban voltam. Egyetemi diáknak lenni nagyon jó. Ha lehetne, akkor elmennék megint. Én láttam egy csomó gondot abban a rendszerben, de.

Illetve most eszmélek, hogy ön Leningrádban tanult, tehát, az nem Belarusz, de ezek szerint.

Igen, belarusz kislány, az én párom volt az egyetlen. Valószínűleg nem az egyetlen, de nagyon kevesen. Leningrád egy kultúrváros. A Szovjetuniónak is, meg a mai Oroszországnak is valószínűleg Leningrádot kell a kulturális fővárosának tekinteni. Minden szempontból egy remek hely, az éghajlat kivételével. Hát miért ne érezném én ott jól magam? Még szerelmes is voltam hozzá. Hát akkor mi lehet ebben rossz? Ennyi.

És mivel a felesége, akit elvett, nem akart külföldre menni, ezért adta magát, hogy Belaruszban telepedjenek le.

Igen, miután ő Belarusból származik. Igen, így kerültem én Belaruszba.

Bresztbe, ha jól emlékszem.

Igen.

És a mai napig is ott lakik.

Így van.

Az nem tudom, hány év.

Hát az sok. Muszáj utánaszámolni? '75-től, az 47 év.

Az nem kevés, az nem kevés. És a mai napig magyar állampolgárként él ott.

Igen.

Az lehetséges volt a Szovjetunióban, hogy egy magyar ott huzamosabb ideig?

Itt már azért valami kiderül abból, hogy azért én kritikus voltam, annak ellenére, hogy jól éreztem magam. Azért én kritikus voltam az akkori világgal, szovjet világgal, mert nekem többször följánlották, már Bresztben, természetesen nem egyetemi diákkoromban, hát a Leningrádi Egyetem az egy olvasztótégely, ott az egész világból összesereglenek a diákok. Amikor már Bresztben éltem néhány éve, többször is följánlották nekem, hogy vegyem föl a szovjet állampolgárságot, és én ezt annyiszor utasítottam vissza, ahányszor följánlották.

[00:50:17]

De hogy a szovjet elvtársak azt gondolták, hogy ez így helyes, vagy így lenne helyes.

A sok ajánlatból, amikor azt javasolták, vagy följánlották a lehetőséget, hogy, Bárász, vegye föl a szovjet állampolgárságot, volt egy visszautasíthatatlan is, de nekem sikerült visszautasítanom.

Ez mit jelent?

Hát, mert egyébként, egyébként baj lesz. Akárhogy is, azért az én külföldi státusom az ad valamit. Tehát, amikor nekem azt mondták, hogy egyébként baj lesz, akkor nem tudom, hogy honnan szedtem hozzá a bátorságot, de azt válaszoltam, hogy jó, akkor megvárjuk, hogy milyen baj lesz, és majd amikor megtörténik a baj, majd akkor én mérlegelni fogom, hogy most mit csináljak. Valószínűleg nem az volt a szerencsém, hogy ráijesztettem a KGB-re, ez teljesen valószínűtlen.

Tehát, ők voltak azok, akik időről időre elbeszélgettek önnel?

Igen, igen. Hát, én egy külföldi voltam, úgyhogy a KGB mindig is odafigyelt rám, és diákkorunkban is odafigyelt minden külföldre, hát az nem úgy van, hogy.

De az mit jelentett, hogy volt egy tiszt, aki rendszeresen bekopogott és azt mondta, hogy, Péter, beszéljessünk?

Diákkorunkban nem, diákkorunk után igen. Igen, igen.

Rendszeres vendég volt a háznál egy KGB-tiszt?

Nem, haza a lakásba csak a körzeti megbízott, aki nem egy KGB-tiszt, illetve lehet, hogy az is, de hát, körzeti megbízott rendőr alhadnagy, vagy annál is lejjebb, látogatott meg időnként. De az, hogy elhívott egy beszélgetésre, és ezeknek a beszélgetéseknek a nagy része az úgy zajlott, hogy sétálunk az utcán. Tehát, én mindig ismertem azt a, nem akarom azt a csúnya szót mondani, nem is mondom ki, mindannyian tudjuk, hogy melyik szóra gondolok, és azért nem akarom kimondani, mert nem lenne az én vonatkozásomban helyes a kifejezés.

Tudniillik én soha semmi olyan információt, tiszta a becsületem, soha semmi olyan információt nem szolgáltatam ennek a cégnek, akit egyébként Belaruszban mindmáig KGB-nak hívnak, amit ők nem tudhattak volna meg, bármilyen egyéb nyílt forrásból, kivéve, amikor saját gondolataimat fogalmaztam meg. De ezt ők nagyon gyorsan fölfogták, nagyon gyorsan észrevették. Tehát, nem is tettek föl olyan kérdéseket nekem, hogy: és mit mondott erről az, meg az, meg amaz, vagy mit hallottál. Nem, mert arra a kérdésre én úgysem válaszolok.

Tehát, ez azt jelentette, hogy itt nemcsak egy nyomásgyakorlásról volt szó, hanem ők próbáltak valamilyen információforrásként tekinteni önre?

Voltam is információforrás, mert én soknyelvű vagyok, és többször előfordult, én pontosan tudom, hogy ennek legalább részint az volt az oka, hogy engem vizsgáztatnak lojalitásból, hogy, Bárász, nem fordítaná ezt a szöveget le? Eleinte néhány magyar szöveget, újságcikket. Nem sokat, tehát, az egész 47 év alatt, amennyit én Belaruszban élek, ilyenből nem volt sok, 20-30 eset, és nem nagy szövegek, ezt nem úgy kell elképzelni, hogy adnak egy könyvet, hanem egy fél oldalt. De mondja már el, hogy mi van ideírva angolul, mert mi nem tudunk angolul. Vagy mondja el, hogy mi van ideírva franciául. Vagy mondja el, hogy mi van ideírva spanyolul, azt mondom, hát, kérem szépen, én nem tudok spanyolul, nem baj, maga sokkal jobban megérti, mint mi. Tehát, ebből a szempontból én voltam információforrás, de bármilyen normál fordító ugyanezt az információt át tudta volna adni.

Tehát, mondjuk megkérdezték, hogy mi a véleménye erről és arról a politikai helyzetről?

Megkérdezték például, fölhívott az illető, az illetékes telefonon, hogy találkozzunk. Jó, oké, találkozzunk ekkor és ekkor, itt és itt. És akkor találkozzunk, és megkérdezi, hogy mi a véleménye az eseményekről? Teljesen konkrét a példa. És akkor én elgondolkoztam, hogy milyen esemény történt, miről kéne nekem véleményem legyen. Hát, kiderült, hogy a Breszt megye kormányzója, ez a szó nem szerepel a belarusz alkotmányban, hogy kormányzó, de kormányzónak hívják a megyei tanács első titkárát. Ez ilyen szleng, mondjuk, tudatos, nagyon tudatos szleng, tehát, hivatalosan merik így nevezni, és mindegyik tábornoki kinevezést kap. Mindegy. Leváltották a Breszt megyei, akkor aktuális kormányzót, és elküldték valahova Moszkvába nagykövetnek, és mi a véleménye róla. Mondom, nézze! Mondom a magánvéleményemet.

[00:55:18]

Tehát, ez már a szovjet idők után volt akkor.

Persze, igen, ez már a belarusz önállóság.

Tehát, az új KGB is folytatta ezt a gyakorlatot, és rendszeresen beszélgetett önnel.

Igen, igen. Tehát, ezek már ilyen '90 utáni események. És akkor mondom, hogy hát, kérem szépen, az a helyzet, hogy erről az emberről, akit most éppen leváltottak, erről rengeteg pletyka terjed, én nem tudom, hogy melyik milyen pletyka, de az a pletyka terjed róla, hogy a droggereskedelemnek a helybéli főnöke, meg hogy két halálos közlekedési baleset szárad a lelkén, az egyiknél ő ült a volánnál, a másiknál a sofőrje, nem mindegy, de azért közel áll egymáshoz. És hogyha egy ilyen embert eltakarítanak a szemünk elől, akkor jól teszik. Amire az volt a válasz, hogy köszönöm, és evvel már el is váltunk.

Hozott is valamit, meg nem is.

Igen, igen. Szóval én sose tagadtam meg a velük való találkozást, és igazándiból sose kellett megtagadnom, egy-két eset kivételével, azt, hogy valamilyen információt szolgáltatassak, mert sose kérdeztek olyat, ami valaki másra, nem is feltétlenül terhelő, hanem egyszerűen valaki másra vonatkozott volna. Én ebben az ügyben abszolút bárkinek a szemébe tudok nézni, nincs semmi skrupulusom önmagammal, és mondom, jól érzem magam, de azt viszont nagyon pontosan tudom, hogy ezt meg kellett tenni. Mert ha ennél is kevesebbet, akkor én már réges-rég nem élhetnék ott, már ki lennék ebrudalva.

És egyébként mivel foglalkozott ott?

Négy munkahelyem volt az egész 40 év alatt. Jó, hát most már nyugdíjas vagyok. Tehát, nem voltam az a folyamatos munkakereső helyzetben. Nekem megvolt a magam megfelelő helyén, programozó matematikus voltam, addig ameddig bírtam az iramot, aztán úgy meglendült ez az

információs technológia, és minden, hogy azt már 50 fölött már nem lehetett bírni az iramot a húszasokkal, akik nekem beosztottaim voltak, és aztán, amikor rájöttem, hogy nem, ez így nem jó, hogy én adom ki a feladatot azoknak a srácoknak, akik nálam sokkal jobban értik ezt a dolgot, és akkor átmentem. A programozási tudásom, a nyelvtudásom az untilig elég volt ahhoz, hogy úgy éljek, abban éljek, amiben én jól érzem magam.

Javítson ki, ha tévedek, de úgy rémlik, hogy 1990-től független ország Belarusz.

'91.

'91.

Ez ugyanaz az idő. Rendszerváltozás, mondjuk így.

És '94-től van Lukasenka.

Igen. A-val. Mert megint ott vagyunk, a belarusz nyelv nem ismeri a hangsúlytalan o-t.

Ez az orosz módja az ő neve kiejtésének? Azért terjedt el a Lukasenka?

Igen, az az orosz, de a belarusz nem ismeri a hangsúlytalant, ezért Lukasenka, mert nem a végén van a hangsúly. Ennyi. Az e-n van a hangsúly.

Na, hát a zűrzavaros világban ő egy állandóság, mert ő azóta is az államelnök, de azért hoztam ezt itt be, mert az ön műfordítói karrierje az viszonylag későn indult, és annak ellenére, hogy önnel rendszeresen beszélgetett a KGB, a belarusz KGB, már a rendszerváltás után is, gondolom, a Lukasenka-korszak alatt is. Ha jól olvastam, az ön műfordítói karrierje az szorosan kötődik egy olyan belarusz figurához, aki viszont nagyon is ellenzéki. Olyannyira, hogy szintén volt talán államfőjelölt is egy választás során?

2010-ben volt, a hallgató nem látja, úgyhogy mondom, idézőjelben elnök, idézőjelben választás, Belaruszban, amikor is állítólag Borisz Berezovszkij hírneves orosz oligarcha és politikus volt az a tanácsadó, aki azt a tanácsot adta Lukasenkának, akiről mindenki pontosan tudta, hogy őt fogják megválasztani, hogy engedje, hadd legyen annyi ellenzéki elnökjelölt, ahányan csak akarnak. Azelőtt ez nem így volt, mert volt már néhány, idézőjelben elnök, idézőjelben választás. Kilenc elnökjelölt volt, és ennek a kilenc elnökjelöltnek még az is biztosítva volt, ami ma Magyarországon nincs biztosítva az ellenzéki jelölteknek, hogy a központi tévében felszólalhatnak és vitázhatnak. Volt egy elnökjelölti tévévita, amit úgy kell elképzelni, hogy ott van tíz ilyen, mi ez? Pult, ami mögé állnak?

[01:00:28]

Igen, pulpitus.

Pulpitus. Jó, szép szó, pulpitus, legyen az. Ott van tíz pulpitus, kilenc mögött ott áll valaki, és a tizedik az üres. Mert hát Lukasenka nem megy el vitatkozni. Na, ezt ismerjük a mai magyar politikából is. Szóval, ott volt ez a kilenc ember, de mindegyikük külön-külön is kapott, nem öt percet, azt hiszem, húsz percet vagy fél órát, és nem is egyszer, hanem kétszer-háromszor, megvolt a vita, és én ezeket nagyon-nagyon figyelmesen hallgattam. Addigra már benőt a fejem lágya, 2010., tehát, én 60 éves voltam. Nem azért, mert én egy olyan aktív ember vagyok, hanem azért, mert kíváncsi vagyok.

Kíváncsi vagyok, érdekelt vagyok abban, hogy legyen valami pozitív változás ebben az országban, de nem úgy, hogy én aktívan részt akarok vállalni valamilyen változtatásban. Nos, a kilenc embernek, én mindnek meghallgattam a beszédeit, amennyit csak lehetett, volt egy, azaz egy, egyértelműen rendkívül szimpatikus közöttük. A többi nyolcnak legalább a fele volt olyan, akinek a gondolatai szimpatikusak, csak hát, nem nagyon tudja magát rendesen kifejezni, de közben a gondolatok szimpatikusak. És egy ember volt, aki függetlenül attól, hogy időnként oroszul szólalt meg, de főképp belaruszul, amit én akkor már értettem, azért rám ragadt annyi, hogy értem, hogy mit beszél, de a fontos dolgokat oroszul mondta, mert pontosan tudja, hogy nem mindenki ért belaruszul.

Váltotta a nyelveket?

Váltotta a nyelveket, igen, előfordult, hogy két percig mondott valamit egyik nyelven, aztán néhány percig másik nyelven. És ez az egy ember, én nem tudtam, hogy ki ő. De 2010-ben járunk, már van internet, már van Google kereső. Ez az ember annyira szimpatikus volt, hogy rákerestem az interneten, és kicsit megnéztem, hogy kicsoda, jé, hát ez egy költő! Jó, hát, költő, költő, és mit költ? Hát mit költenek a költők? Verseket költenek, dalszövegeket költenek. Kiderül, hogy ez egy rendkívül ismert, nagyon népszerű, nem a költő, hanem azok a versei, amiket megzenésítettek. Amit mond, azon pontosan lehet tudni, hogy ez egy ellenzéki ember, tehát, nem szerepelhet a neve, de a verseit, hát, miért ne énekelnék.

Hát írt egy szerelmes verset, amit egy másik tehetséges zenész megzenésített, és egy harmadik zenész elénekelte, és remek, és mindenki szereti, és mindenki dúdolja, és énekl. Na, ez volt ő. Őt úgy hívják, hogy Uladzimir Nyakljajeu. 2010. december 19-én megtörténtek az időzjelben választások. Az urnákat még le se sikerült zárni, azt hiszem, hogy este 8-kor, este 7-kor meghirdetett, a 8 órára, az urnazárás időpontjára meg van hirdetve a nagygyűlés, az ellenzéki nagygyűlés Minszk központi terére, és oda vonul innen, onnan, amonnan különböző csapatok, és többek között az egyik kis csapat, egy ilyen 10-15 fős csapat vonul oda, élén Uladzimir Nyakljajeu-val, akit aztán az egyik utcasarkon leállítanak, a kisbuszokat, ami plakátokat, és talán valami hangosító berendezést is visz.

Leállítják, és Nyakljajeut félholtra verik, olyannyira, hogy utána körülbelül egy hétig egyáltalán nem tudtuk, hogy él-e, hal-e, aztán előkerült a KGB börtönében. És ekkor gondoltam én arra, és

innen származik az én mai politikai aktivitásom, és innen származik az, hogy én műfordító lettem, bár addigra, azért én már csináltam műfordítást, de ujjgyakorlatként, és nem szerettem. Nagyon nem szerettem. Azért olyan rossz az a fordítás, amilyen.

Az lengyelből készült.

Az lengyelből volt.

És akkor belarusz nyelvből ő volt az első.

Igen.

De ő regényeket is írt, tehát, nyilván, Magyarországon inkább ismerjük talán.

Igen, Magyarországon azért ismerjük őt...

[01:04:58]

Hát, ön miatt.

...prózaíróként, hát, ez szerénytelenül fog hangzani, de tényleg azért. Én verseket nem fordítok, mert nem vagyok költő, én nem tudok verseket fordítani, időnként előfordul minden műfordítóval, hogy muszáj, és akkor az ember megköti a gatyamadzagot és megpróbálja, de saját maga is tudja, hogy ez nem úgy sikerült, ahogy kellett volna sikerülnie. Én prózai fordító vagyok, ezért kerülnek Nyakljajeu prózai művei a magyar olvasóhoz, versei, nagyon-nagyon kevés verse. A szovjet időkből, amikor még volt olyan magyar folyóirat, úgy hívták, hogy *Szovjet Irodalom*, abban van néhány verse, amit akkor fordítottak le, a '70-es, '80-as években.

És akkor ön meg is kereste.

Nem, akkor nem kerestem meg, mert a börtönben volt, úgyhogy nem nagyon tudtam én őt megkeresni, hanem nagyon gyorsan kiderült, hogy van egy közös barátunk, olyannyira közös barát, hogy amikor ő börtönben ült, hogy a szalmaözege ne legyen özege, beköltözött hozzá valaki, illetve beköltöztek hozzá, egy-egy ember, hogy mindig legyen mellette valaki, mert sose lehet tudni, hogy mi történik holnap. Úgyhogy ott lakott vele valaki, irodalmárok, és többek között ez a közös barát volt ott talán a legtöbbet.

És ő volt az, akit én föl hívtam, hogy figyelj, adj nekem egy Nyakljajeu-szöveget, én azt lefordítom magyarra, mert ez az egyetlen, amit tudok ennek az embernek az érdekében tenni, hogy legalább legyen híre annak, hogy létezik egy ilyen ember. Ehhez kellett Nyakljajeu szövege, ehhez kellett én, ehhez kellett Körner Gábor, aki elvállalta, hogy a neve alatt fusson a fordításom, mert nem mertem vállalni, hogy az én saját aláírásommal jelenjen meg magyarul, és ehhez kellett Karádi Éva.

Félni kellett, hogy ennek retorziója lesz?

Igen, igen, igen.

Az itteni budapesti Belarusz Nagykövetség kiszúrja, hogy ön a fordító, és mivel ő akkor a KGB börtönében volt, vagy később, gondolom, el is ítélték. Ennek retorziója lehetett ott Belaruszban.

Lehetett volna, és azért tulajdonképpen, ha retorziót nem is, de figyelmeztetést én kaptam, nem akkor, nem '11-ben, hanem talán olyan körülbelül '13-'14 környékén, amikor rám szóltak, de ilyen nem durván, hogy azért meg kéne válogatni, hogy kit fordítasz. Hát, én megválogattam, és azóta is őt fordítom, mert ő a kedvencem, de nem csak. Azóta nem csak, azóta mással is higítom egy kicsit ezeket a fordításokat, bár azok a mások, azok ugyanolyan ellenzéki érzelműek, mint ő, csak nem annyira nagy név az ellenzéki körben.

Vele mi történt egyébként azután?

Vele az történt, hogy a választás december 19-én volt, akkor ő februárig volt a KGB börtönében, aztán házi őrizetbe került. A házi őrizetet úgy tessék elképzelni, hogy egy kétszobás lakás, két kicsi szobás lakás, és egy icike-picike kis konyha, ahol ketten élnek a feleségével, és oda beköltözik még kettő KGB-s. 24 órára, a KGB-sek, azok 24 óránként, időnként 12 óránként, időnként 24 óránként.

Ez egy elég meghitt helyzetnek tűnik.

Igen, igen. Erről van egy darab, egy színdarab, Jelena Gremina írta, orosz dramaturg. Az a címe, hogy *Ketten*, azt hiszem. Ami ezt az érdekes témát feldolgozza, hogy egy házaspárhoz beköltözik két KGB-s, a KGB-sek cserélik egymást.

Ezt úgy kell elképzelni, hogy én reggel megyek ki a konyhába kávé főzni, és lehet, hogy már ott van az egyik ügynök, és éppen reggelizik?

Igen, vagy úgy kell elképzelni, hogy szeretnék kimenni a vécére, de az foglalt.

Hát, ez egészen szürreális!

Sőt, úgy kell elképzelni, azért ezek a KGB-sek is, nem azt akarom mondani, hogy emberből vannak, hanem különböző emberekből vannak. Volt köztük olyan, én Nyakljajeu-val nagyon jóban vagyok, azt mondanám, hogy ő a legjobb belarusz barátom. Sokszor jártam ebben a lakásban, a fent említettben, úgy kell elképzelni, hogy este, egy adott pillanatban, 9-10-11, mit tudom én, hogy mikor, nyugovóra térnek az emberek, és akkor jön a KGB-s, és kinyitja a hálószooba ajtaját, mert neki ott kell ülnie.

[01:09:46]

Tehát, ha házaseletet él valaki, a közben is?

Igen. Ilyenkor Nyakljajeu rászól az illetőre, de nem rászól, Olga, a felesége, az rászólna, de Nyakljajeu más, ő egy irodalmár. Rákérdez a KGB-sre, hogy kezdhetjük?

És akkor ott marad?

Igen, nem, akkor ott marad.

Hát, ez egészen döbbenetes! És ez meddig tartott, ez az állapot?

Január végétől május huszonvalahányadika, nem emlékszem, hogy mikor hirdettek ítéletet, amivel is megszűnt a házi őrizet, és elítélték őt két évre, nem, három évre, két év halasztással, és aztán, amikor letelt az a két év, akkor egyszerűen megszüntették ezt az ítéletet, de azóta is rendszeres vendég a különböző minszki börtönökben, most már talán egy öt éve van, hogy időnként beinvitálják egy-egy, minek nevezzem, nyomozati cselekményre, tehát, ez egy ilyen vllatás tulajdonképpen.

Találnak valami ürügyet?

Valamiről meg szeretnék kérdezni... De most már nem viszik be, tehát, most már nem, mondom, körülbelül öt éve lehet, hogy nem vitték be egy napra sem.

Már nem veszélyes a politikára nézve, úgy tűnik.

Nem tudom, nem tudom. Utoljára február 14-én láttam, amikor én eljöttem Belaruszból, és akkor ő éppen Krakóban volt. Hát, egyrészt emigrációban, másrészt Krakó várostól kapott egy ösztöndíjat, egy lakással, ösztöndíjjal stb., és akkor ott próbált alkotni, de nem volt hozzá megfelelő ihlete, hangulata, és kellett már, hogy visszamenjen, én óva intettem tőle, hogy menjen, mert veszélyesnek ítéltam a dolgot, és mások is, de ennek ellenére, jó, nem igaz. Az apropója, hogy én miért mondtam neki, hogy ne menjen, az megszűnt, és most Minszkben van, ha jól tudom.

Olyannyira őt fordítja, hogy az a könyv, amit én olvastam tőle, stílusos a címe, *Én és a KGB*, ezt a címet viseli. Ez azt hiszem 2020-ban jelent meg magyarul.

Azt hiszem, igen.

Csak azért szeretnék erre kitérni, két dolog miatt, mert egyrészt, az talán már lejött a hallgatónak, hogy ez nem egy európai értelemben vett hétköznapi világ, akkor ez a Belarusz. De hogy a regényből is, nekem egy kicsit néha olyan, mintha Bulgakovot

olvasnék, és ezzel nem őt akarom degradálni, hanem megvan a szovjet kor abszurdjából valami, amikor a trolin utaznak, és mindenki elkezd beszélgetni valakivel, soha nem történhetne meg valószínűleg onnan nyugatra, hogy ismeretlen emberek ennyire belefolyjanak ad hoc egymás életébe, de volt még egy valami, ami nagyon-nagyon elgondolkodtatott, azt felolvasnám, azt a részletet. Van egy ilyen, az egyik fejezet elején, hogy:

“Akiből nincs mit kivenni, azt nem verik - mondta Salamon Majszejevics, mikor elmondtam neki, hogy majdnem a túlvilágon találtam magam. Hacsak, véletlenül nem. Állsz az utcán, odajön valaki, mit áldogálsz itt? Válaszolni se jut időd, mert egyelőre magad se tudod, hogy mit keresel itt, az pedig, aki odajött, egyszerre csak képen vág, vagy ahol ér, és már megy is tovább sötét dolgai után. Kiderül, hogy nem is érdekelte annyira, hogy minek áldogáltál itt.”

Nekem ez a teljesen céltalan verekedés és erőszak, egy kicsit olyan, mint az Anthony Burgess-nek a *Gépnarancs*ában, de az egy antiutópia. Elrettentő példa. Itt meg mintha ez az erőszak a mindennapok teljes természetességével zajlana, hogy kirobban egy verekedés, és hogy verekedni kell. Ez annyira jellemző Belaruszra, ez a fajta fizikai erőszak?

Én azt hiszem, hogy nem annyira Belaruszra jellemző, mint ez egy ilyen posztszovjet, hát, muszáj vagyok azt a szót mondani, hogy kultúra. Egy ilyen eltorzult értelemben, amiben benne van, benne van, igen, egy erőszakcultusz, nem elválaszthatatlanul egy vodkakultusztól, igen jellemző, ma Belaruszra ebben a formában nem jellemző azért, mert Belarusz egy rendőrállam. És a rendőrállamnak, hogy mondjam, az érem másik oldala az, hogy rend van. De az, hogy mész az utcán, mondjuk egy fehér-piros-fehér zászlóval. A fehér-piros-fehér zászló az egy történelmi belarusz zászló, ami most ellenzékinak számít, mint minden ellenzékit fasisztának hívjuk, de mint ahogy Ukrajna is egy tiszta fasiszta állam ma, február 24-e óta...

[01:15:15]

...amit nácitlanítani kell.

Igen, igen, igen, így van. És az bizony előfordulhat, hogy ha mész egy ilyen fehér-piros-fehér, akár csak egy kitűzővel, akkor könnyen elképzelhető, hogy szembejön két markos legény, és tényleg beléd köt, és tényleg elver. Csak azoknak a markos legényeknek, vagy egy KGB-s, vagy egy másmilyen megfelelő igazolvány van a zsebükben. Tehát, megvan, de nem úgy van meg, hogy egy alvilági alak ver el, bár nagyon komoly kérdés, hogy van-e különbség az alvilág és a KGB között.

Hát, akkor ez egy klasszikus erőszak monopólium, a szó szoros értelemben véve.

Muszáj fölhozni, azt hiszem, hogy legalább három példát. Az egyik az az, ami ma igazán, igazán aktuális. Amikor Putyin hatalomra került, 2000-ben, 2000-ben, amikor hatalomra került, akkor volt egy olyan mondata, elsősorban az alvilágra vonatkozott, de azért nem igazán, mert benne volt abban a megfogalmazásban egy picit, hogy aki ellenem van, csak akkor még nem volt ilyen kemény ez a diktatúra, arra azt mondta, én elmondom most oroszul, és rögtön le is fordítom, hogy “ ? ”, az azt jelenti, hogy az árnyékszékbe fogjuk belefojtani.

Tehát, ez a retorika nem a most elmondott beszédével kezdődött, ahol, hogy is fogalmazott, hogy a legyeket, amit véletlenül bekapunk, azt kiköpködjük, és kivetjük a társadalomból ezeket.

Igen, igen. Tehát, ez az egyik példa. A másik példa ennél tulajdonképpen súlyosabb, csak azért második, mert azért Putyin a világ szárazföldjének egyhetede fölött uralkodik, Lukasenka pedig azért ennél egy picikét kisebb, egy 10 milliós országot kényural.

Ez jó szó.

Van ilyen szó?

Van. Jó.

Mától van.

Mától van.

Mától van. Amikor Lukasenka hatalomra került, akkor Belaruszban egy rendkívüli bandita fejtelenség volt.

Ez '94.

'94, igen. Az az autószerződésnek igazán nem nevezhető, mert nem felel meg minden autószerződés-követelménynek, de az a kétszer három sáv, osztott pályás út, ami Bresztől Minszken keresztül az orosz határig vezet. Úgy is lehet mondani, hogy Párizs–Habarovszk utca.

Miért ez a neve, bocsánat, hogy Párizs–Habarovszk?

Hát, mert Párizstól egyenesen Breszten keresztül Minszken, Moszkván, stb., elmegy egészen az Urálon túlra, csak hát, különböző szakaszai vannak.

Tehát, a lényeg az, hogy nyugatról jön az út, és keletre tart.

Igen. És ott rendszeresen letámadtak elsősorban kamionokat, de jó személyautókat is. Nem mindegyik alkalommal, csak minden harmadik, ötödik alkalommal gyilkolták meg a sofőröket, de egy erős banditizmus volt. És akkor Lukasenka kiadta a parancsot, azóta is tulajdonképpen első

segédjének, akit úgy hívnak, hogy Viktor Sheiman, hogy nem foglalkozunk törvényekkel. Ezeket az embereket likvidálni kell, pont. És valóban, valóban, én nem tudom, hogy 20-30-50 vagy 150 embert lőttek le, nem akarom azt mondani, hogy meggyilkoltak, bár igaz, ezek mind banditák voltak. De ilyen módszerrel.

Tehát, így számolták fel ezt az alvilágot, hogy egyszerűen kinyírták őket.

Igen, a szó legszorosabb értelmében kinyírták az alvilágot. Lehet, hogy csak nagyjából lefejezték, de megszűnt. A harmadik példa az ahhoz kapcsolódik, pontosan így van, én beszéltem Nyakljajeu-val erről, persze, hát Bulgakov hatása alatt mindenki ott van, aki Bulgakovot olvasott, azt a hatást, azt nem lehet elfelejteni. De ez nekem azt juttatta eszembe, hogy amikor a '80-as évek végén már gyakorlatilag megszűnt a Szovjetunióban a cenzúra, és megjelent Anatolij Ribakovnak *Az Arbat gyermekei* című regénye, akkor én a buszon, akkor nem volt még autóm, a buszon, amikor dolgozni mentem, mit tudom én, tizenkét buszmegálló, akkor *Az Arbat gyermekeit* olvastam, és többször előfordult, hogy elfelejtettem leszállni a buszról, és bennem mindig megvolt az érzés, gyakorlatilag az első oldalaktól kezdve, hogy én ezt már valahol olvastam.

[01:20:09]

Egy kitérőt szeretnék csak. Hogy miért volt ez esemény *Az Arbat gyermekeinek* a megjelenése akkor?

Mert ez volt az első, mert Szolzsenyicin nem jelent meg addig még. Ez volt az első, aki a sztálinizmusnak a megfelelő vonatkozásairól nyíltan írt történelmet, irodalmi feldolgozásban, nem minden név történelmi név, de csupa igazi történelem. Most én ezt a könyvet olvasom, és látom, hogy én ezt már olvastam valahol, és aztán egyszer csak rájöttem, hogy Kafkánál, *A per* ugyanezt írja le Ribakov, csak történelmet, Kafkánál pedig az a bizonyos disztópia.

Az nagyon érdekes, ez a párhuzam, mert én is a verekedéssel kapcsolatban pont erre a különbségre asszociáltam, hogy a Burgess-nél az egy disztópia, ott meg egy valósággá vált szürreális társadalmi berendezkedés.

És akkor ez most azt jelenti, hogy Burgess ugyanolyan vátesz volt, mint Orwell, vagy mint Franz Kafka? A Franz Kafkát azért ismeri a magyar olvasó, tehát, meg Burgess-t is ismeri. *Az Arbat gyermekeit* nem, vagy nem annyira, a Szolzsenyicin nevét igen. De hát, ugyanígy egymás mellé tehetjük Orwell-nek az 1984-ét, és mondjuk azt, hogy *Sötétség délben*, hogy legyen valami magyar vonatkozás is, ugye, Koestler. És ugyanazt írják, csak az egyik utólag írja, a másik előre írja, és ugyanaz.

Önök van egy kitűnő blogja, csak nem merem kiejteni a nevét, mert egy nagyon érdekes belarusz hang, fonéma, u-nak mondják ott?

Azért nem meri kiejteni, mert nem lehet kiejteni. Tudniillik ez a, akkor elmondom belaruszul, ha már mondtam két orosz szót, akkor mondok két belarusz szót is: ?. Ez azt jelenti, hogy o, az u, ?, az azt jelenti, hogy nem szótagképző. Hát miért nem szótagképző? Azért, mert nem magánhangzó. Mássalhangzót pedig önmagában állva, mellette lévő magánhangzó nélkül nem lehet kiejteni, ez a mássalhangzónak az egyik definíciója, ezért nem lehet kiejteni. Tehát, úgy mondjuk, hogy U blog.

Tehát, ez az ŷ blog, és ezt majd belerakom a műsorjegyzetekbe, hogy mindenki megtalálja. Itt indított egy sorozatot a belarusz kultúráról, irodalomról és történelemről ír, és neves belarusz szerzőket is bemutat ennek során, és innen jutott eszembe, hogy itt foglalkozott egy Larisza Genyijus. Jól mondom a nevét?

Genyijus.

Genyijus nevű írónővel, aki egy gulágregényt írt, ami nekem azért volt érdekes, ezt nem olvastam, mert ezt írja a blogban, hogy amelyben nem találsz gyűlöletet, megvetést igen, de azt is elég keveset, szeretetet viszont bőven. Ezt nagyon nehezen tudom elképzelni, hogy ez hogyan lehetséges. Csak egy apró kitérő, hogy Belarusz az az ország, ahogy futólag megnéztem a történelmét, nagyon erősen jelen van a sztálini megtorlások során, hogy Kolimára, vagy az egyéb büntetőtáborokba hurcolnak el nagyon sokakat, nem tudom a számot. Aztán a II. világháború során az ország lakosságának a negyedét elveszti, tehát, ha mi magyarok azt mondjuk, hogy kitolt velünk a történelem, akkor a belaruszoknál lehet, hogy ezt meg kell szorozni négygyel. De, hogy ennek ellenére, hogy ilyen iszonyatos szenvedéseket okoz egy politikai rendszer, azt írja erről a Genyijusról ön, hogy szeretetet lehet találni az ő lágerregényeiben.

Igen. Nem igazán tudom, hogy hogyan lehetne ezt megmagyarázni. Én a mai belarusz irodalmároknak, azt hiszem, hogy egy nagyon jelentős százalékát személyesen ismerem, de Genyijus, amire én belekerültem ebbe az irodalmi világba, addigra ő már nem volt. Van több, úgymond, közös ismerősöm, akikkel beszéltem, mert ez tényleg egy rendkívül fura jelenség, szóval olvasom ezt a Genyijus-regényt. Kénytelen voltam többször egymás után végigolvasni, mert pontosan ez az, ez az a vonása, amit nagyon-nagyon nehéz fölfogni. Amikor azt látja az ember, azt olvassa, hogy ő a lágerben mekkora szeretettel viszonyul a rabtársaihoz, akkor ez tökéletesen érthető. Nincs mit magyarázni, oké, ez teljesen rendben van.

Amikor azt látja, azt olvassa, hogy a láger őrei, nem nézi a lágerőröket együtt, mint lágerőrség, hanem külön-külön, mint egyes embert, és mindegyik emberben megpróbál, mindegyik őrből megpróbál találni valami emberit. Énnekem, amikor ezeket a részeket olvastam, akkor a szó legszorosabb értelmében, folyamatosan zakatolt a *Hetedik ecloga* a fejemben. Egyszerűen nem volt hajlandó kimenni belőle. És Genyijus, hát, nem vonhatom kétségbe a szavait, amit ír. De ő azt írja, hogy voltak az őrkök között nem kevesen, akikben ő sikeresen keresett valami emberi

vonást, megtalált, és abba belekapaszkodott. Tehát, valami olyat keresett, amit, és ezért nem ment ki Radnóti a fejemből, amit Radnóti, nem szabad összehasonlítani a két eseményt, csak annyi van benne, hogy láger láger. Radnóti, ahogy mi tudjuk, nem keresett emberit ezekben a nem emberekben.

Genyijus pedig keresett és talált, nem mindegyikben, de néhányukban, és közöttük volt olyan is, aki egy vagy két fokkal magasabb beosztásban volt, akit érdekeltté tudott tenni abban, amikor ő, Genyijus mesél a saját fiáról. Tehát, ilyen vagy olyan módon, de valahogy egy picikét be tudta hálózni, és még azt is el tudta érni, hogy ez a kisebb főnök, akinek van, mit tudom én, tíz lágerőr beosztottja, hogy azoknak ő tart egy irodalomórát Puskinból, és ezt meg tudta csinálni. Amúgy tökéletesen átérezhető a megvetés azok irányában, akik megérdemlik, nem utolsósorban azok irányában, akik szintén formailag rabtársak, de közben árulók. De gyűlölet sehol. Sztálinnal szemben sem.

[01:27:52]

Vele szemben is megértés?

Nem. Megértés, azt nem mondanám, de én nagyon nagy különbséget teszek a megvetés és a gyűlölet között.

Tehát, a Sztálint is inkább megveti mint gyűlöli.

Igen, igen.

Ez nagyon érdekes, hogy számára ez jelentette a kapaszkodót a túléléshez, nem tudom hány, évet töltött ő ebben a borzalomban.

'45-ben rabolta el a KGB Prágából, és '58-ban szabadult.

Azt hiszem, neki is köze volt valahogy ehhez az emigráns kormányhoz, ugye? Ez a történet ott találkozott.

Igen, őt pontosan avval kapcsolták le, hogy azt gyanították, hogy nála van, akkor Prágában volt az emigráns kormány, és ő Prágában élt, és nem alaptalanul avval gyanította a szovjet hírszerzés, hogy őnála van az archívum, vagy annak legalább egy része.

Nekem ez nagyon érdekes, amit mondott, hogy Radnóti jutott eszébe, mint egy ilyen másféle viszonyuláshoz, de nekem a Varlam Salamov jutott még eszembe, aki viszont, mintha nem találta volna meg ezt a kapaszkodót, hanem ő a teljes sötét oldalig jutott el talán. Azt hiszem, 15 évet volt a Gulágon. Itt kiírtam tőle egy idézetet, ő azt írta, hogy: a hatalom méetely, az ember lelkében rejtőző, szabadjára engedett vadállat mohón keresi örök emberi lényegének kielégítését, verekedésben, gyilkolásban, megint a verekedés

visszajön. Nem tudom, kielégülést nyújt-e egy halálos ítélet aláírása, nyilván abban is van némi sivár élvezet, mentséget nem is kereső eltökéltség. Hogy ő viszont mint hogyha nem a megértéshez jutott volna el, hanem valami olyan, az ember egy olyan lényegéhez, hát, ami nem egy szép ügy.

Mondok egy másik, egészen máshonnan hozott analógiát. Teréz anyából nem lehet sok, nem lehet, mert nem olyanok vagyunk, emberek. Loris a Genyijusból sem tud sok lenni. Ehhez az ő alkata kellett. Egy olyan mély emberség, ami énbennem nincs meg. Énbennem nincs meg. És az emberiségnek a nagy többségében nincs meg. Ettől nem lesz Genyijus jobb író, mint Salamov, vagy Salamov jobb író, mint Genyijus, és föl lehetne sorolni még egy csomó nevet. Pontosan emiatt a vonása miatt Genyijus, nem azt mondom, hogy kiemelkedik az egyéb lágerirodalomból, hanem külön áll, mint ahogy szerintem a Genyijus cikkem ebben az ű blogban, azt hiszem, hogy az lehetett a harmadik cikk, körülbelül.

A legeslegelső, az pontosan tudom, hogy mi volt, az Francisak Aljahnovics volt, és azért volt Aljahnovics, mert ahogy én ismerem, a legesleges legelső, a világtörténelemben a legeslegelső gulágregény, az Aljahnovics, mert Aljahnovicsot '45-ben már meg is gyilkolták. Neki harmincvalahányban, most nem tudom kívülről, hogy mikor jelent meg a regénye. Az összes többi általam ismert történelmi gulágregény, tehát, most nem disztópiáról beszélek. Történelmi regény az vagy akkor íródott, amikor az író éppen ott ült, vagy amikor már szabadult, de ismereteim szerint mind a II. világháború után Aljahnovics volt az, aki ebben a legeslegelső volt. Ő ezért áll némileg külön, Genyijus pedig ennél sokkal fontosabb, nem történelmi, hanem emberi vonatkozásban áll külön, én nem azt mondom, hogy ő sokkal jobb, én őt sokkal jobban szeretem, az egy másik dolog. Ez az én magánérzésem.

[01:32:06]

Itt ahogy erről a lágerirodalomról beszélgetünk, jutott eszembe, hogy itt tényleg úgy röpködtek a 15 meg 20 évek, mintha valaki egy bevásárlólistát írt volna az ABC-be, és ez valahogy megmaradt, mert amikor úgy tűnik, hogy a belaruszoknak elege lett ebből az egészből, ez 2020-21. Mindenki emlékszik talán, hogy egy elcsalt választás körül robbantak ki tömegtüntetések, amelyek elég sokáig tartottak, a megtorlás, mert itt ezt letörték, ezt az ellenállást, utána is döbbenően láttam, hogy ilyen 15-18 éveket osztottak ki, börtönbüntetések a megmozdulások vezetőinek. Hogy a belaruszoknak nincs ebből baromira elégük már? Hogy itt a '30-as évekről beszélünk, '45 utáni dolgokról beszélünk. Aztán '90 utáni dolgokról beszélünk, tehát, az olyan, mintha itt generációk nőttek fel abban, hogy folyamatosan ezek a 15-20 évek lebegnek az emberek feje fölött.

Hátra megyünk, nem előre. Szóval, dehogynem. Torkig van mindenki. És ebben, hogy torkig vagyunk, ebben semmi szerepe nincsen annak, hogy Nyikolaj Sztatkevics barátom kapott 17 évet.

Ő kicsoda? Csak hogy tudjuk.

Ő '10-ben elnökjelölt volt, a '20-as eseményekben nem játszott semmiféle szerepet, mert őt előre leültették, mert úgy is lehetett tudni, hogy hát, valamit fog cselekedni, mennyivel jobb lenne, hogy ha börtönben lenne. Ritkán, időnként szabadlábba helyezik, egy napra, két napra, egy hónapra, két hónapra, egy évre, de az ő rendes munkahelye az 2005, talán 2003 óta, ő egy kiszolgált katonatiszt ezredes. Az ő rendes munkahelye az, hogy börtönben ül. Most már 20 éve körülbelül. Most a 20 évből biztos, hogy legalább 12-14-et ült. Az, hogy ő kapott 17 évet, vagy más barátaim, szintén Belaruszban nagy nevek kaptak 18-at vagy 16-ot vagy 14-et, vagy kettőt, vagy hármat.

Őszintén szólva énram és az énhozzám hasonló gondolkodású emberekre, az, hogy hány évet kapnak, nincs hatással. Mert mi, úgy mondhatnám, hogy pontosan tudjuk, azért ezt túlzás, nem pontosan tudjuk, de majdnem biztosak vagyunk benne, hogy egyikük sem fogja ezt leülni. Ha egyszer sikerül, nem is föltétlenül győznünk, hanem csak egy rotációt, akkor ezek az emberek mind szabadulnak. Amnesztiával.

[01:35:03]

A rotáció alatt mit ért itt?

Azt, hogy valaki lelövi Lukasenkát, a szó legszorosabb értelmében, vagy szabad elvonulást biztosít a számára ilyen-olyan Putyin-garanciák mellett, ez nem valószínű, Putyint előbb fogják lelőni, szerintem.

És jön egy új Lukasenka?

És akkor jön egy új valaki, aki nem föltétlenül hozzám hasonlóan gondolkozik, de még nem tudott megerősödni, akkor, hát lehet, hogy nem olyan nagyon megalapozott ez a reményünk, de azt reméljük, hogy akkor legalább ezek a politikai foglyok szabadlábba kerülnek.

Abban már nem is reménykednek, hogy Belaruszból valaha egyszer egy olyan állam legyen, mint mondjuk Lengyelország? Ahol normális választások vannak, demokrácia van. Nincs messze a két ország egymástól, határosak. Közös a kultúrájuk is bizonyos szempontból, erről esett szó, és ezért is volt ez a nagy történelmi kitérő az elején, hogy tudjuk, hogy miről beszélünk.

Nagyon különböző az én társaságom különböző tagjainak a véleménye erről. Nem annyira Lengyelországot szoktuk górcső alá helyezni, mint inkább Ukrajnát. Ami, Ukrajna egy rendkívül vitatott és vitatható és vitatandó hely, február 23-ig bezárólag. Most nem beszélek a háborúról.

Ugye, 24-én indult el a támadás Ukrajna ellen.

Igen. Illetve, hát nem 24-ét kell sarokpontnak tekinteni, hanem 21-ét, három nappal előbb, amikor Oroszország, úgymond, elismerte a két szakadár köztársaságot a Luganszki és a Donyeck-i - úgynevezett - Népköztársaságokat. Akkor mondjuk úgy, hogy február előtt. De vitathatatlan, hogy Ukrajna elindult egy demokratizálódási folyamatban. És az, hogy egy ilyen úton tévelyegnek, az valószínűleg természetes. Van egy inga, hol ide leng ki, hol oda leng ki. Akkor van a baj, hogy ha valahova kileng, maga a kilengés az nem olyan nagyon-nagyon borzasztó. Az én meglátásom szerint az a baj, hogy ott ragadt.

Ha egy példánál maradunk, az, hogy Lukasenka rendet tett az autópályán, az az ingának egy kilengése volt, önmagában nem lett volna tragédia, nyilván meg lehetett volna ezt elegánsabban is oldani, de az a baj, hogy a rendszer ott ragadt.

Igen, igen. Attól a pillanattól kezdve, hogy Lukasenka hatalomra került, attól a pillanattól kezdve több választás abban az országban nem volt. Elcsalt választások voltak, nem úgy elcsalta, hogy a magyar választások elcsaltak, hanem annál sokkal komolyabban, de hát, a magyar választásokra sem lehet azt mondani, hogy tisztességesek. És ez a baj. Én ezt tekintem a bajnak. Én annyira ízemig-véremig liberális vagyok, én azt mondom, hogy mindennek van létjogosultsága. Azt szoktam például mondani, hogy nekem nincs avval bajom, hogy létezik antiszemitizmus. Nem szeretem, amikor léteznek gój motorosok, mert az egy gyomorgörcsöt okoz bennem, mert olyanok a génjeim. De önmagában véve én hajlandó vagyok elismerni, hogy mindenkinek joga van egy saját gondolkodásmódra.

Akkor van a baj, amikor egy ilyen szélsőséges gondolkodásmód, hát nem a gondolkodásmód, hanem annak a hordozói hatalomra kerülnek. Az már egy baj önmagában. Teljesen mindegy, hogy hogy hívják azt az illetőt, aki egy ilyen szélsőséges gondolkörnek a hordozója. De ez még mindig csak a fél baj, vagy a háromnegyed baj, akkor jön az igazi baj, amikor be tudja magát betonozni. Félreértés ne essék. Ez a gondolat így, muszáj megint egy picit magyart belehozni, nem vonatkozik az orbánizmusra, mert az orbánizmus mögött, ahogy én látom, nemhogy nincs szélsőséges gondolkör, hanem egyáltalán nincs gondolkör. Nincs mögötte egy ideológia, csak annyi van, hogy a hatalomnak enyémnek kell lenni, mert én akarok mindent ellopni. Az összes többi, az mind ennek vagy járuléka, vagy az ehhez szükséges feltételeket biztosítandó cselekedet.

[01:40:27]

Én annyiban vitatkoznék ezzel, egyetértek a nagy vonalakban, de hogy hatalomtechnikailag, tehát, a hatalom megtartása szempontjából sajnos a propagandatevékenység az olyan goebbelsi alapokon áll, aminek viszont van egy olyan hosszú távú hatása, hogy az embereknek a gondolkodását, nem biztos, hogy a többségét, de nagyon jelentős embertömegek gondolkodását kiszolgáltatottá teszi a különféle összeesküvés-elméletek, a konspirációs gondolkodás felé, aminek az

eredménye döbbenetes. Tehát, az, hogy például a putyini Oroszország ennyire népszerű lehet Magyarországon, annak nyilván egy része az, hogy az Orbánék milyen külpolitikát folytattak, de a másik része szerintem az, hogy egyszerűen fogékonnyá váltak az emberek az ilyesfajta világlátás felé.

Evvel abszolút nem tudok vitatkozni, és jó, hogy megnevezte a propaganda nagymesterét, igen, azért ebben a gondolkörben tulajdonképpen még súlyosabb. Ha már a putyini világról beszélünk, akkor ugyanennek a jelenségnek egy még súlyosabb példája, bár ez nagyon rossz, abszolút egyetértek az értékítélettel, az oroszországi viszony Putyin Oroszországhoz, mert ott viszont hullanak a katonák, mint a legyek. És nem ma, hanem Szíriában is például, vagy Csecsenföldön is, vagy Grúziában sokkal kevesebb halott volt 2008-ban.

Visszamenőleg, én nem olvasok sajnós oroszul, de egy pár, angolul egy pár ilyen kivonat a kezembe akadt, mert érdekelt a téma, hogy, úgymond, orosz konzervatív gondolkodók miket írogattak 2014-től kezdve. És hát, megdöbbenő, és innen gondolom azt, hogy valószínűleg lehet, hogy nem is kínaiul kéne nekünk tanulni Magyarországon, hanem inkább oroszul, hogy tudjuk, hogy mi történik a világban. Számomra megdöbbenő, hogy erre miért nem figyelt oda senki. Tehát, hogy teljes természetességgel írják le a putyini hatalomhoz közel álló, megmondó és gondolkodó emberek, hogy ukrán nemzet nincs, Ukrajna nincs, Oroszországnak joga van ahhoz a területhez, ugyanúgy, ahogy Angliának Skóciához, és hogy ha az ukránoknak ez nem tetszik, ez az ő bajuk.

Valahogy így fogalmazott az egyik népszerű ilyen konzervatív blogger Oroszországban, hogy nem kell tekintettel lennünk a világ együttérzésére, mert nem fontos. A kérdés, amire ki akarok lyukadni, hogy Lukasenka sokáig egy különutas politikát tudott folytatni valahogy, mint egy ilyen ide is oda is adunk. Hogy nem tartanak ettől a belaruszok, hogy ugyanaz történik majd ott is, mint Ukrajnában, hogy az orosz birodalom jön és újra azt fogja mondani, hogy márpedig nincs olyan, hogy Belarusz, ti is oroszok vagytok, ahogy az ukránok is oroszok, csak meghülyítették őket.

Kezdjük a végénél. Baj van az igeidővel. Tudniillik ez, amitől tartani kell, a kérdés szerint, vagy tartani logikus, ez nem jövő időben, ez már megtörtént. Tehát, Belarusz teljesen egyértelműen egy csatlós ország, nem egy önálló ország, egy bábkormány által vezetett csatlós ország, immár huszon éve, hadd ne mondjak pontos dátumot, mert nehéz pontos dátumot mondani, de azért ezt a pontos dátumot nagyjából be lehet lőni, Putyin hatalomra jutása plusz X. Nem egészen igaz ez. Nem egészen igaz, mert, nem emlékszem a pontos dátumra. '96, '97. A belarusz parlamentben, ami akkor még volt, most már nincs, névleg van.

[01:44:47]

De nincs összehívva, vagy hogy?

Nem, ülészik. Ülészik. Na, bumm! És akkor mi van? Hát egy parlament, ahova mindenkit kineveznek, és a mindenki kinevezése természetesen azt hozza eredményül, hogy nem lehet ellenzéki gondolat. Még akkor sem, hogy ha az előző parlamentben volt két névleg ellenzéki. Miért most, a színházon kívül a magyar parlamentben az ellenzék játszik valamilyen szerepet? Nem. Na most, ott ráadásul egy 300 fős parlamentben volt két úgynevezett ellenzéki, az egyik abszolút megszűnt ellenzékinek lenni, a másik az megmaradt, és szeret belaruszul beszélni. De hát, nincs szava, és nincs joga, nem is volt joga ahhoz, hogy bármiről a gondolatait kifejtse. De akkor még volt parlament. És ez a parlament ülésztrájkot szervezett.

Akkor még nem volt Putyin, illetve volt Putyin, persze létezett, azt hiszem, '52-ben született Putyin, és akkor valószínűleg éppen a KGB utódja, amit úgy hívnak, hogy FSZB, tehát, Föderációs Biztonsági Szolgálat, volt az elnöke, de Jelcin volt az államelnök, és bizony akkor Jelcin menesztette az akkori orosz miniszterelnököt és két erős embert, Minszkbe, akik pillanatok alatt rendet raktak. Tehát, nem Putyinnal kezdődött, csak Putyinnal vált egyértelművé. Amikor Jelcin odaküldte az embereit, nem tudom, hogy Lukasenka hívta-e a segítséget, de könnyen el tudom képzelni, hogy igen, valós kérése volt, nem olyan, mint az '56-os Magyarországon, amikor lediktálták, hogy most kérd azt, hogy mi jöjjünk be. Nem.

De tulajdonképpen '20-'21-ben is az oroszok segítettek ott rendet tenni.

Persze, persze. De addigra már volt elcsalt választás. Én meg vagyok győződve arról, hogy lehet, hogy nem sokan, nem nagy létszámmal, de a belarusz hadsereg részt vesz az ukrainai, hát, én nem fogom korlátozott műveleteknek hívni, az ukrainai háborúban. És az információmat onnan szedem, hogy 24-e, az egy csütörtöki nap volt, ha jól emlékszem, 26-án, tehát, két nappal a háború kezdete után Lukasenkának volt egy bejelentése, amiben azt találta mondani, hogy szükség esetén bevetjük a belarusz haderőket is. Na most, én Lukasenkát most már egy pár éve ismerem, szerencsémre nem személyesen, de a retorikáját azt igen, és én elég pontosan megtanultam, hogy nagy horderejű dolgokat ő akkor jelent be, amikor azok már megtörténtek. Tehát, hogy ha ő szombaton azt mondta délután, akkor szombat délelőtt egy ezred vagy egy század vagy egy őrs, de valami bevonult.

Ugyanakkor azt is láttam az ukrán videóknak, hogy létezik Belarusz légió, akik az ukrán oldalon harcolnak.

Persze, sőt, ilyen belarusz egységek, alegységek a Donbasz állóháborúban, ami most már nyolc éve folyik, nem tévesztendő össze avval, amit az orosz propaganda mond, hogy Ukrajna bombázza és öli és stb. az orosz anyanyelvű gyerekeket és felnőtteket és nőket és férfiakat egyaránt, inkább nőket, de hát, azért ott folyik egy állóháború, valóban nyolc éve, és ebben igenis belarusz önkéntesek részt vesznek, eleinte egyesével szállingóztak, és aztán lett belőlük teljes alegység. Most pedig pláne.

Tehát, az ukrán oldalon. És Lukasenka nem tart attól, hogy föléleszti ezzel a tiltakozásokat, hiszen gondolom, a belarusz embereknek egy jó része meglehetősen ideges lett ettől, hogy ha jól értem az ukránt, valamilyen szempontból egy testvér nemzetnek tekinti, vagy testvér népnek, a belarusz.

Lukasenkának, legalábbis ő úgy tudja, vagy úgy gondolja valószínűleg, hogy nincs mitől félnie. Ennél rosszabb már nem lehetne a helyzete. 2020-ban feltámadt, tényleg erős, nagy létszámú, milliós létszámú tiltakozásokat a szó legszorosabb értelmében vérbe és börtönbe fojtotta. Aki ezt, hogy mondjam, megúsza, és olyan aktív, azoknak a nagy része emigrált. Még mindig vannak, de olyan, aki ki mer menni tüntetni, olyanból nagyon-nagyon kevés van. Amikor megkezdődött ez a háború, akkor Oroszországban is, nem az első nap, de néhány nappal később Oroszországban is, Belaruszban is tömegtüntetések kezdődtek. Oroszországban, ha jól tudom, akkor a tüntető-létszámnak az egyötödét, egyharmadát csukták le, Belaruszban a 100%-át.

[01:50:14]

Nem aprózták el.

Igen. Ma rábírnivalak arra, hogy elmenjen tiltakozni, nagyon-nagyon nehéz. Nem láttuk azt, amit akartunk látni, hogy a rendőrségnek, a katonaságnak, a készenléti rendőrségnek stb., van ott elég erőszakszervezet. Egy észrevehető része aktívan állt volna át a túloldalra. Hangsúlyozom az aktívant.

Ez a 2020-21-es tiltakozás.

Igen, és azóta, mert igen, láttunk katonákat, láttunk rendőröket, sőt, akár alezredesi, ezredesi rangban lévő fegyvereseket, akik kiléptek és emigráltak, vagy nem is léptek ki, hanem egyszerűen meglógtak az országból. De ahhoz, hogy tiltakozni merjen az ember, ahhoz valami erő kell. 2020-ban abban bízunk, hogy ezt a belaruszokra jellemző, békés úton megoldható, virágot vittek a lányok a katonáknak. Pusztát adtak a katonáknak. Volt, aki még szájon is csókolt, ezek főleg a csinos lányok voltak. Az akkori tüntetéseknek, ellenzéki felvonulásoknak stb.-nek, én 15 halálos áldozatát számoltam össze, ki mennyit.

Én azt hiszem, hogy ma valószínűleg nincs is olyan ismerősöm, aki szabadlábban van, és ki merne menni az utcára tüntetni. Tehát, egy ilyen egyszemélyes tüntetést, azt még csak-csak, egy 'Le a háborúval!', mondjuk írok egy ilyen táblát és végigmegyek az úton. Nem tudok végigmenni, mert az út elején már le is tartóztatnak. Ez még csak-csak előfordulhat, de nagyobb létszámú megmozdulás... Ma annyira meg van félemlítve ez a nép, hogy ez reménytelen.

És visszatérve az előző kérdésemhez, hogy azt hogy látja, hogy ez a fajta megfélemlítés, és ez a fajta tulajdonképpen a rendszernek a győzelme az emberek felett, ez megágyaz annak, hogy visszaálljon tényleg az Orosz Birodalom határa, tehát, Belarussziát is magába értve és Ukrajnát, nem tudjuk a beszélgetés pillanatában, hogy milyen esélyei vannak egy ukrán esetleges győzelemnek, vagy milyen esélyei egy orosz megszállásnak, teljes megszállásnak ott. De ahogy utaltam is rá az előbb, hogy a putyini program Ukrajnával kapcsolatban biztos ez, és ha jól érzékelem, akkor Belarussznak is ezt a szerepet szánja Putyin, hogy része legyen a föderációnak.

De hát, ezt nem lehet tudni, hogy mi van egy őrült fejében, azt talán a pszichiáterek sem igazán tudják.

Ön úgy látja, hogy Putyin tényleg megőrült?

Hát nem most, nem most, de igen. Én őrültnek szoktam mondani, de mindegy, akkor is aligha létezik olyan ember, aki tudja, hogy mi van az ő fejében. De konstatálni kell néhány dolgot. Belarusszt nem fogják megszállni, mert meg van szállva. Mit lehet ott még megszállni? Jó, nem tudjuk, hogy mekkora orosz kontingens van jelenleg Belarussz területén. Miért nem tudjuk? Azért, mert tudjuk, hogy körülbelül 30 ezres kontingens vonult be a február 10-től 20-ig tartó közös hadgyakorlatra. Ami után, 20-án, amikor véget ért a hadgyakorlat, akkor bejelentették, hogy sajnos olyan a helyzet, hogy nem tudunk kivonulni. De hát, azért kivonultak, csak nem arra. Közben egyfolytában jön az erősítés orosz részről, és megy az erősítés a belarussz–ukrán határon Ukrajna felé.

Hogy ennek mennyi a szaldója, hát, ezt valószínűleg az orosz hadvezetés tudja, én azt hiszem, hogy a belarussz valószínűleg nem tudja. Nem tudjuk, hogy mennyien vannak, mennyien állomásoznak, vagy várakoznak most éppen Belarussz területén, de Belarussz meg van szállva, és ezen nemcsak konkrétan az orosz hadsereget értem, hanem azt is, hogy a belarussz hadvezetés, felső hadvezetés, kivétel nélkül mindenki Oroszországban végezte a megfelelő felsőoktatási intézményt. Valószínűleg kivétel nélkül mindenki orosz érzelmű. Nem nagyon hiszem, hogy lenne a felső hadvezetésben olyan, aki tud belarusszul beszélni. Olyan biztos nincs, aki akar belarusszul beszélni. Szóval evvel azt akarom mondani, hogy Lukasenkát és bandáját az olyan gondolkodású emberek, mint amilyen én is vagyok, megszálló hatalomnak tekintjük.

[01:55:34]

Ez mekkora részét jelentheti az embereknek, a belarussz embereknek, azok, akik megszálló hatalomnak tekintik Lukasenkát, vagy, és/vagy szívesen látnák máshol, de nem a hatalomban.

Nézze, van egy olyan mondás, hogy 3%. Ez egy belarusz mondás. Mindenki érti, ki szokták rajzolni a falra, fölmeszelni, rögtön jön a lemeszelő brigád. Ez azt jelenti, hogy 3% támogatja Lukasenkát. Ez nem igaz. Ez nem igaz. Ennél valószínűleg sokkal több, én 10%-ra becsülöm. Van, aki 20%-ra. Ez az a réteg, akinek jól jön ez a hatalom. Hát ezt ismerjük. Magyarországon is körül lehet nézni, körül lehet vonalazni, hogy ki miért. Nem föltétlenül az, aki profitál ebből a hatalomból, de így vagy úgy a pártján van, vagy ahogy most beszélünk róla, oroszpartí.

Akkor ez a 3% honnan jött Belaruszban?

Onnan, hogy Lukasenka azt mondta, hogy, hát, maximum 3% pártolja az ellenzékét. Tehát, a 3% stimmel, csak fordítva. Sajnos, de csak részben sajnos. A belarusz néprétegekben egyre nagyobb az oroszfóbia, ami, ha sokáig táplálják, márpedig elég régóta táplálják, átalakul félelemből gyűlöletté.

A belaruszoknak egy jó része konkrétan fél attól, hogy bekebelezi Oroszország Belaruszt.

Nem, a belarusz lakosságnak egy nagyon tekintélyes hányada nem fél attól, hogy Oroszország bekebelezi belaruszt, hanem tudja, hogy Oroszország bekebelezte Belaruszt. Ennek ellenére próbálunk bízni abban, hogy palotaforradalommal nem, de hogy így vagy úgy, sikerül megválni az aktuális belarusz hatalomtól, de ehhez természetesen az kell, hogy ne legyen Putyin, mert ameddig Putyin van, addig ez teljesen, teljesen reménytelen. De hát, hadd bízzunk abban, hogy egyszer valahogy azért belarusz a saját kezébe fogja tudni venni a sorsát, félek tőle, hogy én ezt nem érem meg.

Ön nem fél attól, hogy most itt beszélgetünk, hogy ennek retorziói lehetnek?

De, félek. De, félek, bizony. Már 10-15 perce azon gondolkozom a beszélgetés közben, hogy nem túl sokat pofázok én? Annak a blognak, ami már szóba került.

Mindenkit bátorítanék, hogy olvassa, mert rendkívül izgalmas és nagyon informatív is és egyszerre szép szövegek is.

A blognak előzményei vannak. Én 2020-ban, időzjelben elnökválasztások előtt, augusztus 9-én volt a választás. A választás, az még egy külön sztori, tehát, fontos az, hogy hogy csálnak el egy választást? Talán nem. Meg ne adjunk ötleteket. De én körülbelül olyan március-április-májusban elkezdtem a saját Facebook-oldalamon cikkeket írni, gondolatokat írni arról, hogy hogy készül belarusz erre a választásra. Írtam egy csomó gondolatot erről-arról, híreket kommentáltam, aztán volt egy időpont, én már nem tudom, hogy mikor, illetve tudom, tavaly mi volt, '21? '21 tavaszán körülbelül, amikor egyszerre több helyről rám szóltak olvasóim Belaruszból és Magyarországról is, hogy vigyázz magadra.

Én már saját magam is tudtam, hogy nem biztos, hogy jó dolgot csinálok a saját magam szempontjából, és akkor egyszer csak ezt elvágтам, és akkor írtam azt a publikációt, ami valószínűleg az ő blogban ott van nulladikként, ilyen beharangozóként, hogy visszatérek a kaptafához, és arról fogok írni, amihez értek, nem a politikáról, hanem az irodalomról. Így kezdődött.

[02:00:08]

Önt lehet, hogy valamilyen szinten a magyar útlevele megvédi, de akkor nem kell gondolni arra, hogy a családjának bántódása esik amiatt, hogy ellenzéki megnyilatkozásokat tesz.

Nem. Ettől valóban nem kell félnem. A gyermekeim nem élnek Belaruszban, az édesanyjuk Belaruszban él, Brestben él, de tőlem különváltan, és nem egyezik a gondolatvilága az enyémmel, úgyhogy én gyakorlatilag biztos vagyok benne, hogy őt nem fenyegeti semmi veszély, de a gyermekeimnek nem javaslom, hogy beutazzanak Belaruszba.

Miért maradt ön ott? Tehát, hogy most itt végigvettük dióhéjban a belarusz történelmet az elnyomástól a légereken át a politikai megtorlásig, az elcsalt választásokig. A saját ismerősei, akik börtönbe kerültek. Mi az, ami Brestben tartja ezek után?

Nem olvasta az ő blogot. Hát abban minden benne van. Olyan fantasztikus az a belarusz irodalom, aminek én nem vagyok igazán ismerője. Én csak, mint a magyarok közül, én vagyok a belaruszismerő. Van még néhány ember, aki ismer, belarusz irodalmat, de nagyon kevesen vannak olyanok, akik eredetiben olvastak volna valamit, márpedig én tudom a legjobban, hogy fordításban olvasni valamit, vagy eredetiben, az nem ugyanaz. Én egy olyan fantasztikus helyre kerültem, amiről a magyar gondolatvilág, pláne ma, konkrétan ma, amikor, mondjuk ne gondoljuk azt, hogy én 100%-ban mindenben igazat mondok, nem azért, mert hazudni akarok, hanem mert nem mindent tudok, de így vagy úgy, Belarusz háborúzik, vagy csak a területét biztosítja, vagy konkrétan háborúzik.

Mármint Ukrajnában.

Mármint Ukrajnában, igen. És ezzel ügyesen, ha mással nem, akkor ezzel ügyesen beírja magát Belarusz szamojéd erkölcsűnek, hogy Adyt is lehessen egy picikét idézni. Nem jó, mert annál sokkal rosszabb.

Ezzel, mondjuk, hát nem tudom, hogy milyen csengése van ennek a szónak arrafelé, hogy mongolizálódik vagy kelet felé tolódik az ország?

Igen. Nem tolódik, ott van. Ott van, ott van. Ott van Oroszországgal együtt, és Tádzsikisztánnal és Üzbegisztánnal és Kazahsztánnal, területileg nem egészen ott van, de hangsúlyoznám, az

állam, az egy egyértelműen keleti berendezkedésű, autokrata állam. Különbséget teszek az állam és az ország között, én egy csodálatos országban vagyok.

De mitől csodálatos ez a hely?

Hát kérem szépen, Ázsiában vagyok, és ott egy rendkívül magas szintű, különleges ízű európai kultúrát találtam. Nem is kellett keresni, jött szembe. Földrajzilag majdnem azt mondhatnám, hogy nem is Kelet-Európa, hanem vagy Közép-Európa, vagy Kelet-Közép-Európa. Volt a Litván Nagyfejedelemség, amiről már beszéltünk, ami egy területileg és hatalmilag is és kultúra tekintetében is egy hatalmas, kimagasló államalakulat volt azokban az évszázadokban, amikor létezett, és az nem olyan nagyon régen volt, hiszen a XVIII. század végén bomlott csak föl 1795., azért az nem olyan borzasztó történelmi távlat.

Ami minden tekintetben egy európai országnak vagy politikai egységnek számított.

Pontosan. Nagyon érdekes, és ez az egyik, talán számomra legérdekesebb vonása ennek a, tényleg hangsúlyozom, nagyon magas belarusz kultúrának, hogy a kereszténység ebben vagy abban, vagy amabban a formában, három formában, nagyon későn jelent meg Belaruszban. Tehát, pogány ország volt egészen a XIV. század legvégéig, XV. század elejéig. 1251-ben Minda nagyfejedelem, akit a litvánok úgy mondanak, hogy Mindaugas, és ő tényleg inkább litván volt, mint belarusz. Egy nagyon-nagyon rövid ideig király volt, de az ellenfelei gondoskodtak arról, hogy a pápai korona, az ember a pápai koronától lesz király, és a pápa küldött neki koronát, de hát, az ellenfelek gondoskodtak arról, hogy ez a korona ne jusson el hozzá.

Meg hát, volt ottan némi nemesfém, meg drágakő, amit nagyon jól hasznosítani lehetett, és akkor gyorsan visszavált nagyfejedelemmé, kinevezte magát királynak, de szerencséje volt, nem jött meg a korona, úgylát visszamehetett a pogány hitbe.

[02:05:33]

Tehát, nem jött meg a korona, és azt mondta, hogy: na jó, akkor legyünk inkább pogányok továbbra is.

Akkor maradjunk pogányok. Tegnap még úgyis pogány voltam, egy évvel ezelőtt, és visszatérek, fölvettem a kereszténységet, de visszatérek a pogány valláshoz.

Micsoda megkönnyebbülés!

Ez a pogány mondavilág, ez valami fantasztikus. Én élvezem, amikor tudok róla bármit olvasni. Ez tényleg élmény, egy csomó olvasási élményem fűződik hozzá. Nagyon fontos dolog. Beszéltem már egy picit arról, és ígértem, hogy visszatérünk rá, és sikerült visszatérni rá. A

Litván Nagyfejedelemség, a Belarusz államalakulat és a belarusz emberek rendkívül, rendkívül toleránsak, mondom a példákat. Az egyik az az, hogy 1526-ban a Litván Nagyfejedelemségnek, nem a Lengyel–Litván Uniónak, hanem a Litván Nagyfejedelemségnek, várjunk csak, valószínűleg hazudtam az évszámban. Nagyot, egy évszázadot, egy évszázadot hazudtam. Megszületett az alkotmánya, úgy hívták, hogy statútum. Belarusz statútum.

Van egy olyan neve, a teljes, hogy a Litván Nagyfejedelemség statútuma, de alcímként oda van írva, hogy belarusz statútum, és ez óbelarusz nyelven készült. Ennek három verziója van, hát, fejlődött. Elfogadták ezt, azt, am azt. Ezt hívják Belaruszban, de Lengyelországban is, bár rájuk nem vonatkozik, ezt hívják az első európai jellegű alkotmánynak, mert ők ott nem magyarok, és nem Aranybulla. Az Aranybulla egy picikét, 200 évvel előbb készült, de az Aranybulla az egy uralkodói akaratnak a nagyon szép megfogalmazása, de azért az egy uralkodói akarat, ez pedig egy alulról, akkori léptékben egy igazán demokratikusan kialakított törvényi gyűjtemény, ami a harmadik verziója, az már 50 évvel később készült csupán. A harmadik verziója, az már egyértelműen az alkotmánynak minden szükséges jelét mutatja. No, nem tudom, hogy hányadik pontja, de a legelején, az első oldalon ott van a vallási tolerancia.

Ez akkor az 1400-as évek vége?

Igen, igen. Vallási tolerancia, kérem szépen. Nem véletlen, hogy Belarusznak a XX. században is akkora volt a zsidó lakossága. Valóban, amikor jött Nagy Katalin cárnő, akkor az állami antiszemitizmus az elfoglalta a megfelelő helyét. Igen ám, de Nagy Katalin cárnő kijelölte, hogy hol lakhatnak a zsidók. Hát, hol? Ukrajnában és Belaruszban. Hát csak nem a tősgyökeres Oroszország anyácskában, hanem ezek a nyugati izék. Belaruszt akkor úgy hívták, hogy ?, ami azt jelenti, hogy északnyugati földek. Hát, az északnyugati földeken.

Tehát, ez a tisztázatlan határvidékeken, igazából.

Hát, valami ilyesmi. Ez a XV-XVI. század, és azóta egyfolytában. Ha valaki, hát, most ne menjen senki Belaruszba.

Nem javasolja a magyar utazóknak.

Nem, nem. Remélem, hogy a külügyminisztérium is fölveszi a listára, hogy oda ne tessék menni, de amúgy se olyan sokan akarnak arrafelé menni. De majd ha valaki arrafelé akar járni, és békeidő lesz, és többé-kevésbé biztonságos, akkor majd én mondom, hogy melyik útvonalon menjen, és nézzen meg egy csomó olyan lakott helyet, kis falukat. Nem csak városokat. Nézzon meg egy csomó olyan lakott helyet, ahol egymás mellett van a pravoszláv templom, a katolikus, a római katolikus és a görögkatolikus is. Minél keletebbre megyünk, annál kevesebb lesz a római katolikus, és a helyét elfoglalja a görögkatolikus vagy uniátus. Aki ilyen dolgok iránt érdeklődik, akinek a szeme fogékony az ilyenre, az a szemével meglátja, és az áll a fog leesni,

azt tessék elképzelni, hogy egymás mellett van egy hatágú, egy pravoszláv kereszt, és mellette egy katolikus kereszt. Négyágú.

[02:10:18]

Ugyanazon az épületen?

Nem. Ugyanazon a fán egy közös oszlop van beásva a földbe, ami aztán az egyméteres szinten kettéágazik jobbra és balra, és ott áll az útszéli kereszt, de nem egy, hanem kettő, két különböző. És ezek nagyon jól megférnek egymással békében.

Tehát, ez olyan, mint nálunk az útszéli feszület, csak ott kettéágazik, és két vallásnak a jelképe van rajta. Nagyon érdekes.

Igen, igen, és egymás mellett van a két templom, de hogyha lyje-be megy, akkor egy téren, egy icike-picike kis téren még ott van a mecset is. És ott van ugyanezen a téren, ott van a negyedik épület is, ami még nem is olyan nagyon régen zsinagóga volt, de ma már nincs, mert nincs rá kereslet.

A II. világháború során tüntették el a zsidó lakosságot.

Nagyjából.

És azt jól foglalom vagy jól érzékelem akkor, hogy valahogy úgy kell elképzelni, hogy ez az egykori Litván Nagyfejedelemség, ami tulajdonképpen a Fekete-tengertől egészen a Balti-tengerig húzódó terület, a mai Ukrajna és Belarusz.

Lengyelország és Belarusz.

Itt tulajdonképpen voltak sikeres államok, ebből a szempontból, amelyek az európai kultúrájuk mellett meg tudták valósítani az európai politikai berendezkedést is, például Lengyelország, vagy most a balti államok, és vannak olyan államok, amelyeknek a kultúrája az európai, de a politikai berendezkedés, ahogy ön mondta, ázsiai. És most Ukrajnában most dől el, ahogy beszélgetünk, hogy sikerül-e mellé megkapniuk azt a politikai berendezkedést, vagy náluk is ez a kettősség lesz, hogy ázsiai politika és európai kultúra.

Egyetlenegy szót módosítanék a kérdésben, és abban rögtön megvan a válasz is. Én nem azt mondanám, hogy megkapni. Ők ezt igazándiból már kivívták. Most arról van szó, hogy elveszítik-e, hogy meg tudják-e tartani. Az ukránok. Ők ezt a jogot, ezt a lehetőséget már kivívták. Ők az első Majdannel, meg a második Majdannel meg tudták semmisíteni az egyértelműen elcsalt választási eredményeket, ki tudtak követelni új választást. Az új választás az első Majdan esetében Juscenkóra esett, amikor én fölhívtam a kijevi professzor barátomat,

fizikus, tehát, nem társadalmi tudomány professzort, és megkérdeztem tőle, hogy, Szergej, most én tulajdonképpen részvétemet nyilvánítsam nektek, vagy gratuláljak?

Azt mondta, hogy gratuláljál! Mondom, mihez? Ahhoz, hogy választottunk egy olyan államelnököt, akit négy év múlva le lehet váltani. Mikor volt ez? '10 körül. Még '10 előtt, de nem tudom pontosan, nem emlékszem. És azóta minden alkalommal, jó, van, amikor tömegtüntetés kell hozzá, de minden alkalommal, amikor eljön Ukrajnában egy választás ideje, akkor választás történik, nem kinevezés, nem elcsalás. Jó, gyakorlatilag biztos, hogy olyan választások talán az egész világon sehol sincsenek, amiket egyáltalán nem csálnak el, ahol nincs semmiféle csalás. De választások vannak. És hogyha úgy döntenek, hogy az ukrán és az ukrán béke szempontjából egy, az én köröm értékelése szerint egyértelműen pozitív csokoládégyáros oligarchát menesztjük, és helyette kérünk egy komikus színészt, akkor megválasztják, és az a komikus színész lesz az elnök. Egész addig, amíg meg nem bukik, vagy sajnos, amíg le nem lövik.

Akkor egy kicsit másképpen fogalmazok, és értem, amit mond. A mi szempontunkból nézve, most a mi, az Magyarország, de tulajdonképpen a belarusz szempont is. Mondhatjuk azt, hogy mivel ez egy kulturális közösség, más-más politikai sorssal. Azért Európa nem nevezhető teljesnek addig, amíg Belarusz és Ukrajna nem lesz politikailag is valamelyest része?

Maga nem Havelt szokott olvasni?

[02:15:01]

Nem. Ezt most így hangosan gondolkoztam ezzel, és így érzem.

Havel volt az, én már nem emlékszem, hogy mikor halt meg. Havel volt az, aki még az elnökségének a legelején mondta azt, hogy addig nem beszélhetünk Európáról, ebben az értelemben egy ilyen nagy E betűs, de nem földrajzi értelemben vett Európáról, ameddig Belarusz nem lesz egy demokratikus irányba fejlődő állam. Ugyanez a Havel mondta azt, egy bizonyos Orbán Viktorról, hogy ha, ne adj' isten, még egyszer hatalomra kerül, akkor vigyázz, Magyarország, sőt, vigyázz, egész Európa!

Achtung Europa!, ezt mondta Thomas Mann is '38-ban. De hogy visszatérjek erre, a másik oldalról Moszkva vajon miért érzi úgy, hogy ön is mondta, hogy óriási területek vannak, Szibéria teljesen üres szinte. Miért fontos neki ennyire, hogy Ukrajna ott legyen, vagy Belarusz ott legyen. Nem férnek el? Csökken a népessége Oroszországnak.

Oroszország egy 150 milliós állam, és a Föld száraz területének az egyhatedét foglalja el. A Szovjetunió egyhatoda volt, Oroszország az egyhatede. Nemrég láttam egy olyan rajzot, ahol egymás mellé volt rajzolva Oroszország, Oroszország térképe és mellette egy pötty. A pöttybe

nem tudták beleírni, hogy ez micsoda, hanem egy nyíllal jelölték, hogy ez Banglades, akinek 165 millió a lakossága, és alul egyetlenegy kérdés. És melyik az, amelyiknek folyamatosan, mindig területi igényei vannak. Putyin nagyon régóta bejelentette, hogy a XX. század legnagyobb tragédiája a Szovjetunió széthullása.

Amikor én ezt először hallottam, akkor még Putyin nagyon fiatal elnök volt, és nem hittem el, hogy ilyet mondott, de szerencsétlenségemre egyszer belekerültem egy, nem vadidegen társaságba, két ismerősöm és többi nem ismerősöm, de egy pár percre odadugtam az orromat, és pont volt olyan hülye az a Putyin, hogy pont akkor mondta be ezt a tévében, amire én azonnal reagáltam, hogy a XX. század legnagyobb tragédiája az, hogy téged, Putyin, megszült, de amire meg is fagyott rögtön a levegő, úgyhogy én rögtön onnan el is távoztam. Belaruszban volt, Bresztben, ez az esemény. Azóta szerintem az akkori asztaltársaságnak, valószínűleg, a 90%-a, ha nem is gyűlöli, de legalább megveti.

De hogy van ez az orosz birodalmi gondolat, hogy Ukrajna nélkül, meg gondolom, Belarusz nélkül nincs Orosz Birodalom, addig csak Oroszország van. Nekünk meg ezek szerint van az a gondolatunk, hogy Ukrajna és Belarusz nélkül nincs teljes Európa, és nem is érezhetjük magunkat talán biztonságban, hogy ha Oroszország magába foglalja vagy az Orosz Birodalom magába foglalja ezt a két entitást.

Hát, nem lenne egy örömhír számunkra egy orosz–magyar határ. Mint ahogy a lengyelek sem örülnének egy orosz–lengyel határnak.

[02:18:34]

Most a témánál maradva, én egy kicsit az irodalomhoz szeretnék visszatérni, egy Nyil Hilevics nevű költőhöz, méghozzá azért, mert itt beszéltünk a despotizmusról, beszéltünk a birodalmi igényekről, és neki, ezt az ön blogján olvastam, a Hilevics nevű költőnek, belarusz költőnek van egy ilyen verse, *Ballada a győző röhögéséről Segesvárnál a csatatéren, 1849. július 31-én*.

Nyil Hilevics: *Ballada a győző röhögéséről Segesvárnál a csatatéren, 1849. július 31-én*
“Csapatával, beérett földek közt, / Hol por remeg a napfényben, / Zilált mundaiban, hajadonfőtt, / Rohan egy magyar őrnagy. / A halál elől menekül. / A halál utána vágat. / A halál - egy fegyveres lovas, / Kemény, bajszos kozák. / Egyre magasabbra visz az ösvény. / Az árpa és a zab között. / Jaj, de messze még az erdő, / És ereje egyre fogytán. / Nem ér oda, szerencsétlen. / Kivan már, teljesen kifáradt. / Mindjárt megszakad a szíve. / De azért még rohan tovább. / Most tarkóján érzi már / A ló vad zihálását. / Erre visszafordul, arccal a / Halál felé, hogy ne háttal érje... / De a gyeplőt megragadva, / A bajszos megállítja lovát. / S szörnyű röhej robban akkor, / Épp naplemente előtt. / Úgy röhögött görcsösen / A kozák, levegőhöz se jutott, / Annyira belejött már, hogy sokáig / Még leállni sem tudott. / Végre gúnyosan megkérdi: /

“Mi van, meg akartál menekülni? / Elbújni a halál elől? Egy frászt! / Meg kell döglened! / Fuss! Fuss már, te kis magyar! / Aki áll, én nem bánthatom. / Mint egy madarat röptében, / Levadásznom úgy kell a lelkedet.” / Amit egyszer csak meglátott / Az éjsötét szemekben, annak / Szörnyébe úgy beleremegett, hogy / Pikáját egyből belevágta. / És elesett a tiszt. És markába / Kapta ingét a szíve alatt...”

Azt kell elmondanom még erről a versről, hogy nyilván Petőfi Sándorról szól, legalábbis a felszínen, és ön fordította. Ez egy nyersfordítás, de annyira jó a nyersfordítás, hogy én nem is igényelnék egyébként itt olyasmit, hogy ez rímbe és mértékbe legyen szedve. És arról van szó, hogy a versben az őt üldöző kozák lovassal szembefordul Petőfi Sándor a halála előtti pillanatokban, amikor már nem, felismeri, hogy nincs menekülés. Hát nyilván, itt egy a birodalom, a hatalmi pozícióban lévő, az erő pozíciójában lévő ember, vagy ahogy a Pilinszkyt olvasnánk, akkor a hóhér, nagyon sokféleképpen lehet nevezni, nevet rá az áldozatára, és abban a pillanatban, amikor létrejön ez az egymás szemébe nézés, akkor valami számára félelmetes dolog történik. A kiszolgáltatott, az áldozat részéről van egy olyan pillantás, amit nem bír elviselni, és akkor jön a megsemmisítés. Hogy mi ez, ami az áldozat szemében ennyire félelmetes a gyilkosa számára?

Pontosan nem tudjuk, két okból. Az egyik ok az, hogy egyikünk sem Petőfi. Most nem Petőfi tehetségére gondolok, ehhez Petőfi tehetségének vajmi kevés köze van, hanem Petőfi, mondjuk egy gondolata, másrészt én nem voltam katona egy pillanatig se, és én annyira pacifista vagyok, hogy ennél pacifistábbnak már nehéz lenni. Egyiknek a helyébe sem tudom magam beleképzelni, de vannak dolgok, amiket tudok. Elsősorban azoktól a barátaimtól, akik vagy most ülnek belarusz börtönökben, vagy most is ülnek, vagy ültek, de most éppen szabadlábban vannak, nem tudom, mennyi időre, vagy ültek és most emigráltak, úgyhogy ezért nem annyira fenyegeti őket ez a sors, bár ki tudja.

Kivétel nélkül mindegyik, különböző szavakkal, különböző megfogalmazásokban, de azt mondja, hogy ebben a börtöntársadalomban vagy lágertársadalomban ő a szabad ember és a börtönőr a fogoly. Őneki megmarad a gondolkodóképessége, megmarad a célja, megmarad az esze, megmarad a szíve-lelke. A börtönőr az pedig fogoly, nem a szó jogi értelmében, de a szónak abban az értelmében, ahogy, most csúnyát fogok mondani. Ahogy a magyar társadalomnak nem az a nem tudom, hány százaléka fogoly, aki nem úgy szavaz, mint én, hanem azoknak, akik úgy szavaznak, mint én, azoknak is egy jelentős hányada foglya egy gondolatkörnek, fanatikusa egy pártnak, vagy fanatikusa egy gondolatkörnek. A fanatizmus az már önmagában véve rögtön azt jelenti, hogy önként dalolva lemondasz arról a jogodról, hogy véleményt formáljál, hogy gondolkozzál.

[02:24:31]

Tehát, ez a szabadságról való lemondás, és talán ennek a felismerése az, ami a kozák tisztet itt megrémítette, mert tudom, hogy most didaktikus vagyok, mint egy általános iskolai verselemzésnél, de hogy visszacsatoljak erre, hogy azért ez egy döbbenetes pillanat, amikor az ember felismeri, hogy, hohó! Nem én vagyok a szabad ember, és nem én vagyok fölül, hogy ha Petőfit mondjuk, és nyilván a megtorlás következik utána, a felismerés után. De pár mondatot lehetne mondani, merthogy a magyar hallgató nem fogja tudni, hogy ez a Hilevics, ez most miért írt Petőfiről? Azt tudom, hogy ő a nemzet költője volt, ezt a címet is viselte, hogy mi köze neki a magyar szabadsághőshöz?

Én nagyon keveset beszéltem Hileviccsel, konkrétan erről a versről, de muszáj volt megkérdezni. Semmi. Annyi, hogy Petőfi alakja annyira vonzó volt az ő számára, mint egy szabadságharcos alakja. Azt mondja, hogy ha csak egyszerően szabadságharcos lett volna, akkor nem biztos, hogy ennyire odafigyel, de egy költő, és lánglelkű költő. Na, ezt kellett volna, de amikor Hilevics még élt, és amikor beszéltem, akkor nem gondoltam rá, hogy ezt kellett volna neki lefordítani. De mindegy, mert ő addigra már ezt a verset réges-rég megírta. Én nem emlékszem pontosan, hogy hányban írta ezt a verset, de én azt hiszem, hogy még Szovjetunióban.

A Szovjetunióban Petőfi egy nagyon-nagyon híres ember volt. Pontosan a lánglelkű költősége miatt, és hát, egy megragadó alak. És általában azok a híres társadalmi szereplők, akiket nem annyira a sors, talán a történelem, 30 éves koruk előtt elpusztít, tök mindegy, hogy Petőfinek hívják, vagy Lermontovnak, vagy Puskinnek, azok az ilyen típusú emberben, mint akár én vagyok, vagy mint akár Nyil Hilevics, egy állandóan parázsló érdeklődést tartanak fenn. Ez történt, tehát, nem fűződik hozzá semmi. De ugyanez a blog, amikor még csak beharangozom, akkor kedvenc író-m-költőmnak, Nyakljajeu-nak az egyik versével kezdődik, aminek az a címe, hogy *Petőfi híd*. De azért van ott Petőfi rendesen, nem csak a híd, annak van élményalapja, mert valóban akkor egy szovjet irodalmárküldöttség tagjaként, mit tudom én, '76-ban, 30 éves korában Budapestre látogatott és megragadta. De annak is csak ennyi.

Egy kicsit beszéljünk még a másik oldalról is. A járvány idején, emlékszem, hogy ez egy elég viccesen hatott, legalábbis itt Magyarországon, hogy Belaruszban Lukasenka nagyon sokáig nem ismerte el, hogy ez egy komoly probléma, és valami olyasmit mondott, hogy szaunázni kell, vodkát inni, és traktorozni. A traktorozást végképp nem értettem az egészben.

A traktorozás az valószínűleg, ezt nem magyarázta el, az idézet az nagyon pontos, valóban ezt a három gyógymódot sorolta föl. A traktorozásban valószínűleg az van benne, hogy fizikai munka és friss levegő, de ez előtt ő bejelentette, hogy hát, kérem szépen, vírus az nincs. Miért? Maga, kérdezi az újságírót, hogy lát itt vírust? Hát én se! Hát akkor nincs! És evvel azért egy lapáttal tett arra a tűzre, ami akkor még föl se éledt, de már föléledőben volt.

De ez már a tüntetések szétverése után volt?

Nem, nem, ez még előbb volt. Augusztus 9-én volt a választások utolsó napja, mert Belaruszban a választás egy hétig tart, és ez a kijelentése, ez olyan körülbelül június-július. Valószínűleg inkább június, mert mezőgazdasági munkák voltak. Nem véletlen az a traktor, hogy oda került.

Ő azt hiszem, korábban TSZ-elnök volt, ugye?

Szovhozigazgató. De nem olyan nagy a különbség.

Az egy valami szövetkezeti forma.

A TSZ-elnököt formailag választják, csak formailag természetesen. A szovhozigazgatót, azt pedig senki nem választja, azt kinevezik, és pont, ő egy ilyen kinevezett szovhozigazgató volt, és nagyon ügyesen, egy közepesnél valamivel jobb szovhoz, néhány éves igazgatósága alatt sikerült levinnie az abszolút veszteségesek kategóriájába.

[02:29:29]

Ami nem akadályozta meg abban, hogy politikai karriert csináljon utána.

Sőt, hát onnan el kellett menekülni. Hát hova meneküljön egy ember? Hát az államelnöki székbe. Nem, nem közvetlenül az államelnöki székbe, mert azért először odamenekült, hogy parlamenti képviselő lett. És akkor elkezdte mondani, hogy hát, a korrupciót azt le kell győzni, és evvel nyerte meg az első választást, amiről az egész világ azt mondja, hogy az választás volt, '94-ben, hogy ott nem történt csalás, nem igaz, ott is volt csalás. A második fordulót ő tényleg megnyerte, de hogy ki került be a második fordulóba, az el lett csalva.

Itt most Magyarországon beszélgetünk, látogatóban van itt Magyarországon. Belarusz a háború szélén van, említette, elmondta már, vagy beszéltünk róla, hogy az ukrainai háborúnak tulajdonképpen aktív résztvevője most már. Visszamegy Belaruszba?

Nem tudok válaszolni a kérdésre, egy másik kérdésre tudok válaszolni, úgy tervezem, hogy visszamegyek. Az a szándékom, hogy visszamegyek április vége felé, és hogy visszamegyek-e, az nem tőlem függ. Amikor én eljöttem, akkor is egy picikét benne volt a pakliban, hogy nem biztos, hogy vissza tudok menni, nem biztos, hogy visszaengednek. Ez még benne maradt a pakliban. Én egy valamiért prominens ellenzékinak számítok, tehát, lehet, hogy megörültek neki, hogy eljöttem, és jaj, de jó!

Behúzták a strigulát, hogy egy problémával kevesebb a KGB-nél.

Elképzelhető, nem tudom, nem állítom, de nem zárhatom ki. Van a dolognak egy másik oldala is, akár így nézzük, akár úgy nézzük, nem az országról beszélve, hanem az államról beszélve. A belarusz állam háborút visel Ukrajna ellen, hogy milyen formában, ez vitatható, az igazságot nem tudjuk, illetve a fele igazságot, azt pontosan tudjuk, hiszen belarusz területről lönek, és belarusz területről vonulnak be orosz csapatok, aminek nem lehet kizárni, hogy lehet egy olyan hatása, ma tudtommal még nincs, de nekem még dolgaim vannak Magyarországon és Csehországban és talán Svájcban is, amiket el szeretnék intézni, és remélem, hogy nem fajul oda a helyzet, hogy úgy zárják le a határt, hogy mondjuk a lengyel–belarusz határon nem a belaruszok nem engednek be, hanem a lengyelek nem engednek ki. Nem tudom.

Minden lehet. Pillanatnyilag. Egy korábbi interjújában azt mondta, hogy: Breszt ugyanis közvetlenül a lengyel határon fekszik, azt szoktam mondani, ha úgy adódik, az utolsó előtti vonatra még mindig fel tudok szállni. Ez az utolsó előtti vonat, nem érzi úgy, hogy már befutott a pályaudvarra és föl kéne rászállni?

Nem fogalmaztam meg magamnak így ezt a kérdést, de elütöm a kérdést egy nem jó humoros, de humoros válasszal. 2020 decembere óta nincs Belaruszból vasúti közlekedés Európa felé.

Elegáns válasz.

Vasúti közlekedés nincsen, egyáltalán megszűnt, teljes egészében, 2020 decemberében, tehát, már több mint egy éve. A szárazföldi határok le vannak zárva, az indok az Covid, az ok az egészen más, és ennek nagyon egyszerű a bizonyítása. Nem a beutazók előtt van lezárva a határ, hanem a kiutazók előtt van lezárva. Tehát, Belaruszból nem lehet kilépni. Úgy szól a szabály, hogy Belaruszból csak ilyen-olyan-amolyan esetekben, munkaszerződés, még valami, még valami, esetén lehet kilépni, és akkor is csak félévente egyszer.

Aztán ezen enyhítettek annyit, hogy negyedévente egyszer lehet kilépni. Az ember úgy gondolná, hogy énrám ez nem vonatkozik, mert én magyar állampolgár vagyok, de az eredeti, azt hiszem, kormányrendelet volt, ott teljesen egyértelműen bele van írva, hogy a lakhatási engedéllyel rendelkező hontalanokra vagy idegen állampolgárookra ugyanúgy vonatkozik ez a rendelet, mint bármely belarusz állampolgárra, na most, én pont egy lakhatási engedélyes magyar állampolgár vagyok Belaruszban, tehát, elvileg vonatkozna rám. Ennek ellenére február 14-én megpróbáltam kilépni a határon, sejtettük, hogy ki fognak engedni, de nem voltunk benne biztosak, szó nélkül kiengedtek, négy és fél órát álltam sorban, ami azon a határon nem számít, és most kinn vagyok, autóval.

[02:34:44]

Azóta.

Igen, február 14-e óta nem voltam Belaruszban, és tulajdonképpen, valahol a tudatalattimban, ez csak most jöttem rá, hogy valahol a tudatalattimban valószínűleg ez benne is van, hogy miért pont április végén akarok visszamenni, mert akkor már, nemsokára, két hét múlva lejár a három hónap, és újból kiléphetek, ha nagyon akarok. Három hónaponként egyszer léphetek ki, február meg három, az május, tehát, május idusán, nemcsak márciusnak van, hanem minden hónapnak van idusa, csak mi márciusban szoktuk meg. Május idusán tulajdonképpen, ha nagyon akarok, akkor újból kijöhetek. Más úton-módon is el lehet hagyni az országot, nevezetesen repülőgéppel, mondom, a vonatok nem működnek, illetve vonattal is lehet menni, de nem nekem. Mert vonatok csak és kizárólag Oroszország felé járnak, nekem pedig nincs orosz vízumom, és nem is kapok.

Akkor, ezek szerint, magyarként megvan még az az esély, hogy az országot az ember bármikor otthagyhassa.

Hát, az esély az persze, hogy megvan. De egyelőre nem tervezem, őszintén szólva én azt tervezem, hogy április végén hazamegyek, itt is haza, meg ott is haza, mondjuk, akkor ha itt vagyok, akkor most azt kell mondani, hogy otthon leszek egy ideig, és aztán őszre tervezem, családi okokból, hogy majd megint egyszer eljövök. Ha kiengednek.

----- LEIRAT VÉGE -----

Szerzői jogok

Minden, az azeletmegminden.hu weboldalon található tartalom a Másfél Flekk Kft. Kiadó vagy a megjelölt harmadik személyek szellemi tulajdonának minősül.

Az azeletmegminden.hu honlapon közzétett cikkek, fotóművészeti alkotások, podcastepizódok, videók valamint egyéb szerzői alkotások, illetve a hanganyagokból készült szöveges leiratok (mint például jelen dokumentum) csak a szerző, illetve a kiadó (Másfél Flekk Kiadó Kft.) kifejezett írásbeli engedélyével használhatóak fel, többszörözhetőek, közvetíthetőek a nyilvánosság felé. Ugyanez vonatkozik a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételre.